

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Bakalářská práce

2011/2012

Zbyněk Vlach

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Negativní sociální jevy v AČR
a jejich prevence

Autor: Zbyněk Vlach

Vedoucí práce: doc. JUDr. Jan Hejda, PhD.

Studijní program: Sociální pedagogika

Datum odevzdání: 31. 3. 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma
„Negativní sociální jevy v AČR a jejich prevence“

jsem zpracoval(a) samostatně a že jsem vyznačil(a) prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal(a), způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Jindřichův Hradec, dne 30. března 2012

.....

podpis

Poděkování

Děkuji tímto doc. JUDr. Dr. Janu HEJDOVI za vedení této práce, hodnotné rady, cenné informace a vstřícný přístup.

Anotace

Negativní sociální jevy v AČR a jejich prevence

Bakalářská práce se zabývá problematikou negativních sociálních jevů v Armádě České republiky a jejich prevencí s důrazem na problematiku projevů extremistického chování. Pro porozumění tématu popisuje základní pojmy, jimiž jsou sociálně patologické jevy, prevence těchto jevů a koncepce primární prevence v AČR a také zaměřuje svojí pozornost na problematiku extremismu v prostředí AČR. Součástí textu je i oblast sociokulturních příčin příklonu k extremistickému chování.

V rámci metodologické části byla navržena a provedena anketa, zjišťující informovanost příslušníků Vojenské policie v oblasti extremismu. V závěru metodologické části bakalářské práce je popsán návrh doplnění programů prevence sociálně patologických jevů v oblasti extremistických projevů v Armádě České republiky.

Annotation

The negative social phenomena in the Army of the Czech Republic and its prevention

My Bachelor's degree thesis is concerned with issues of negative social events in the Army of the Czech Republic and the prevention against them emphasizing on the events of the expression of extremist behavior. In an effort to understand to the topic it is describing fundamental terms which are social pathological phenomenon, prevention to them and concept of primary prevention in the Army of the Czech Republic. It also concentrates on the issues of the extremism in the nature of the Army of the Czech Republic. As the part of the thesis there is also field of socio-cultural causes of the tendency to the extremist behavior.

Under the terms of the methodological part the survey looking into the knowledge ability of the Military police members in the field of extremism was suggested and executed. There is a proposal for addition of the programs of the prevention against social pathological events in the field of extremist expressions within the Army of the Czech Republic at the end of the methodological part of the Bachelor's degree thesis.

Obsah

ÚVOD	9
1. Přehled základních definic	11
1.1. Sociálně patologické jevy	11
1.2. Prevence sociálně patologických jevů	12
1.3. Koncepce primární prevence v Armádě České republiky	14
1.4. Postupy „boje proti extremismu“ v Armádě České republiky.....	17
1.5. Protiextremistická represe v Armádě České republiky.....	18
2. Definice extremismu z pohledu sociálních věd a represivních složek	20
2.1. Politologické a sociologické definice	20
2.2. Definice „extremismu“ z pohledu Policie České republiky a Bezpečnostní informační služby	23
3. Sociální a kulturní příčiny sympatií k pravicovému extremismu	26
3.1. Mladí lidé „ponechaní sami sobě“	27
3.2. Společenské aspekty posilující extremistickou orientaci.....	28
3.3. Rodina a tendence k extremistickému jednání	30
3.4. Sociální a ekonomické situace a tendence k extremistickému jednání	31
3.5. Globalizace a ztráta identity	32
4. Metodologická část	34
4.1. Výzkumná metoda a vzorek	35
4.2. Anketa	36
4.3. Rozbor získaných dat z ankety	38
4.4. Výsledky stanovených předpokladů	46
5. Navrhovaná doplnění programů prevence sociálně patologických jevů v oblasti extremistických projevů v Armádě České republiky	48
5.1. „Myšlenková mapa“	48
5.2. „Turnerovy deníky“ - ano či ne?.....	49
5.3. Slovníček pojmů	50
6. Shrnutí	54
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	58
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	61

ÚVOD

„Extremismus nevzniká přímo v armádě, odráží vzorek společnosti.“

armádní generál Vlastimil Pícek

Život v moderní hektické společnosti přináší spoustu pozitiv. Bohužel, jak už to v životě bývá, vše má svůj rub i líc. Jednou z odvrácených stran současné společnosti jsou negativní sociální jevy. Nejinak je tomu i v Armádě České republiky. Armáda současnosti není od ostatní společnosti oddělena vysokou zdí. Je plně integrována do veřejného života. Služba v armádě je dnes brána jako každé jiné zaměstnání, které má své výhody i nevýhody. Armáda je tedy odrazem společnosti a to se všemi klady i zápory. A jako každá společnost nebo organizace, tak i armáda se potýká s řadou problémů (korupce při zadávání zakázek, problémy s drogami, špatné mezilidské vztahy, rasová nesnášenlivost, extremismus, nežádoucí agresivita a další negativa). A ani Armáda ČR se – jako každé uskupení různých osob s různými názory a postoji – nevyhne projevům těchto jevů. A i když to v dnešní době pravděpodobně není nejpálčivější problém současné české armády, zvolil jsem, vzhledem k vysoké společenské rizikovosti takovýchto projevů u vojáků AČR, jako téma své práce problematiku extremismu. Aktuálnost tohoto problému potvrzuje i řada mediálně zviditelněných armádních kauz spojených s projevy extremismu.

Demokratická společnost se s těmito projevy musí naučit vyrovnávat, což mimo jiné činí prostřednictvím vzdělávání – proto existuje řada školících programů, zaměřených jak na odhalování takovýchto rizikových projevů, tak na prevenci jejich působení.

Cílem předkládané práce je odpovědět na otázku, zda příslušníci AČR vnímají extremismus jako hrozbu a zda je současný systém jejich prevence v rámci AČR vyhovující. Tento názor bude ověřen anketou a stanovenými předpoklady.

V rámci teoretické části své práce nejprve obecně definuji sociálně patologické jevy a jejich prevenci, včetně koncepce primární prevence v rámci AČR, poté se budu podrobněji věnovat samotnému termínu „extremismus“ – a to z pohledu sociálních věd a represivních složek. Závěr teoretické části bude věnován sociálním a kulturním příčinám příklonu k extremistickému chování.

Metodologická část vychází z předpokladu, že v Armádě ČR existují programy prevence extremistického chování, nicméně nejsou plně vyhovující pro všechny vojáky AČR. Je totiž velmi obtížné vytvořit jednotný preventivní program, který by byl použitelný pro všechny stupně armádní hierarchie; navíc je nezbytně nutné reagovat i na konkrétní problémy a také zohlednit dílčí potřeby speciálních jednotek nebo útvarů se zvláštním režimem, jako je například právě Vojenská policie.

Proto mne v rámci pilotního výzkumu prováděného prostřednictvím plně anonymní ankety bude zajímat řada věcí, týkajících se právě prevence projevů extremistického chování – mimo jiné, kolikrát se dotyčný zúčastnil školení v této oblasti, zda mu stávající rozsah vyhovuje či nikoliv; dále se budu dotazovat na to, zda respondenti vnímají extremistické projevy v AČR jako rizikové, případně jestli o nějakém takovém případě vůbec slyšeli. Následovat budou otázky dotýkající se reflexe absolvovaných seminářů a závěrem dám dotazovaným prostor k tomu, aby mi napsali, co v oblasti prevence extremistických projevů postrádají.

Na základě zjištění vzešlých z ankety se poté pokusím o návrhy doplnění programů prevence sociálně patologických jevů v oblasti extremistických projevů v rámci AČR.

S ohledem na prostředí, kde budu svůj výzkum provádět, je nutné zachovávat určitá bezpečnostní opatření – tedy například dodržet striktní anonymitu respondentů. Také je velmi pravděpodobné, že moje návrhy nebude možné v dohledné době zapojit do práce preventivních týmů a tím je zpětně evaluovat.

I přes tyto dílčí nesnáze se domnívám, že předkládaná práce může být zajímavým vzhledem do problematiky prevence extremistických projevů v Armádě ČR.

1. Přehled základních definic

Předmětem mé bakalářské práce je problematika sociálně patologických jevů a jejich prevence v Armádě ČR. V následující kapitole se zaměřím na vymezení základních pojmů, se kterými v rámci své práce operuji a také na podrobnější charakteristiku extremismu, kterému bude věnována zvláštní pozornost.

1.1. Sociálně patologické jevy¹

Podle Slovníku cizích slov jde o „společensky nežádoucí jevy a především společensky nebezpečné jevy“². Jsou to krizové projevy lidské činnosti, které se vyskytují především tam, kde selhává „lidský faktor“ a kde dochází k porušení norem, zákonů, předpisů i obecně lidských zásad chování. Negativně ovlivňují sociální prostředí (tedy společenské klima) i vlastní životní prostor konkrétního jedince.

Žádná lidská společnost se prozatím nedokázala vyhnout existenci sociálně patologických jevů, a proto se neustále snaží najít prostředky, jak alespoň redukovat jejich dopady. Jedním z takových prostředků je i preventivní působení pomáhající identifikovat konkrétní problém a nalézat adekvátní a vyhovující řešení.

Sociálně patologické jevy a jejich dopady se nevyhýbají ani Armádě ČR, proto je nezbytně nutné působit na vojáky takovým způsobem, aby se dokázali vyvarovat takového nežádoucího chování.

Mezi sociálně patologické jevy, tak jak je definuje „Odbor podpory kvality života ředitelství personální podpory“ Ministerstva obrany, patří:

- nezdravé mezilidské vztahy (extrémní egoismus, ignorance obecných morálních zásad, nezáměr o týmovou spolupráci, občanská nevšímavost (pasivita), nedostatek komunikativních dovedností);
- nežádoucí agresivita (šikanování, propagace násilí, sprejerství, týrání osob a zvířat, vandalismus);

¹ V rámci materiálů Armády ČR se můžeme setkat s termínem „sociálně nežádoucí jevy“; tento termín lze považovat za ekvivalent obecně používaného termínu „sociálně patologické jevy“, proto oba tyto termíny budou používány zaměnitelně.

² Zdroj: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/socialne-patologicke-jevy>

- nezdravé návyky (psychotropní látky (drogy), alkohol, nikotin, kofein, workoholismus);
- rasová nesnášenlivost (nacionalismus, neonacismus, fašismus, rasismus, antisemitismus, intolerance, xenofobie, extremistická hnutí, fundamentalismus, nevyvážený vztah k minoritám);
- patologické hráčství (hrací a výherní automaty, hazardní hry);
- nová náboženství (státem nepovolené sekty);
- sexuální problematika (pohlavní nemoci a AIDS, sexuální obtěžování, sexuální zneužívání dětí, pornografie, prostituce);
- kriminalita (nerespektování zákonů, nelegální obchod se zbraněmi, terorismus, obchod s lidmi, hospodářská kriminalita, praní špinavých peněz).³

1.2. Prevence sociálně patologických jevů

Společnost, potažmo Armáda ČR má v podstatě dvě základní možnosti, jak sociálně patologické chování ovlivňovat – represí a prevencí, přičemž má práce je zaměřena na prevenci.

Prevence jako „soubor opatření zaměřených na předcházení nežádoucím jevům, zejména onemocnění, poškození, sociálně patologickým jevům“ (Průcha et al., 2003, s. 178) se rozděluje na:

- primární prevenci – zahrnuje takové aktivity, které programově předcházejí problémům a následkům spojeným se sociálně patologickými jevy, případně minimalizuje jejich dopad a omezuje šíření;
- sekundární prevenci – zabývá se ohroženými nebo přímo postiženými jedinci; jejím cílem je zachytit a zabránit vzniku poruch v oblasti sociálního a psychického vývoje v raném stádiu;
- terciární prevenci – ta nastupuje v případě již existujících sociálně patologických jevů; jejím cílem je předcházet zhoršení stavu, recidivě a především má snižovat případné důsledky takovýchto negativních jevů; na rozdíl od předchozích dvou

³

Zdroj: http://www.army.cz/avis/publikace/idet2005_katalog/173.pdf

úrovni by se terciární prevenci měli věnovat pouze úzce specializovaní odborníci (Poláček, Forýtková, 2006).

V Armádě ČR se setkáváme především s primární prevencí, jejímž cílem je „cílevědomé, plánovité a komplexní posilování forem zdravého životního stylu a minimalizování výskytu a důsledků sociálně patologických jevů“ (Pokorný et al., 2003, s. 22), a proto se jí budu nadále věnovat.

Kromě toho, že primární prevence musí být systematická a komplexní, musí se také opírat o vědecké základy; rovněž by měla být flexibilní, aby byla schopna reagovat na aktuální problémy a změny ve společnosti.

Prioritami primární prevence tedy musí být:

- vědecky a statisticky ověřená data a skutečnosti;
- společný koordinovaný postup resortních i mimoresortních článků na místní, regionální, národní i mezinárodní úrovni;
- komplexní a strukturovaný přístup, vztah k prevenci jako k procesu a ne k jednorázové aktivitě;
- hodnocení efektivity, úspěšnosti a dosažení stanovených cílů;
- koncepční pojetí – působení v delším časovém úseku.

Z toho plyne, že je zapotřebí, aby proškolení preventisté disponovali vhodnými metodami získávání informací a aby byli schopni reagovat na podněty přímo ze sociálního prostředí. K tomu nezbytně potřebují analyzovat jedince cílové skupiny, v ideálním případě na základě následujících kritérií:

- z jakého sociálního prostředí vycházejí;
- v jakém rozsahu a hloubce jsou infikováni sociálně nezdravými formami životního stylu;
- aktuální postoje, hodnotová orientace členů skupiny;
- zájmy, potřeby, formy a varianty životního stylu;
- stav interpersonálních vztahů ve skupině.

Po identifikaci a vstupní analýze rizikové skupiny je nutné vytvořit dlouhodobý komplexní program, který napomáhá stanovení optimálního a efektivního postupu při preventivním působení. (Pokorný et al., 2003)

1.3. Koncepce primární prevence v Armádě České republiky

Armáda ČR má vlastní systém primární prevence, jehož cílem je především obrana před infiltrací a šířením patologických jevů mezi vojáky. Základním materiálem je „Koncepce prevence sociálně nežádoucích jevů na období 2010 – 2014“, která je aplikací aktuálních právních předpisů, relevantních rezortních materiálů a interních normativních aktů; ty jsou posléze rozpracovány do řady konkrétních úkolů, jejichž plnění je dozorováno nadřízenými orgány. Rovněž je prováděna nezbytná evaluace postupů vzešlých z „Koncepce“, respektive výsledků a výstupů na „Koncepci“ postavených.

„Koncepce“ detailně rozebírá dílčí oblasti prevence, vyhodnocuje přijímaná opatření a úkoluje jednotlivé stupně velení; vychází především z následujících zdrojů (Jabůrek, 2011):

- Akční plán Národní strategie protidrogové politiky na období 2007 - 2009;
- Aktualizovaný rezortní protikorupční program (Věstník MO č. 16 ze dne 05. 08. 2008);
- Protidrogový akční plán EU na období 2009 - 2012;
- Směrnice ministryně obrany pro rozvoj a činnost rezortu MO na období 2009 - 2014;
- Strategie boje proti extremismu;
- Strategie prevence kriminality na léta 2008 - 2011;
- Strategie vlády v boji proti korupci na období let 2006 - 2011;
- Usnesení Resortní komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů;
- Usnesení vlády ČR navazující na přijaté národní strategie v oblasti protidrogové problematiky, prevence kriminality a boje proti korupci;
- Vládní programové dokumenty k prosazování rovných příležitostí pro ženy a muže;
- Výroční zprávy Evropského monitorovacího centra pro drogy a drogovou závislost (EMCDDA) ke stavu drogové problematiky v Evropě;

- Výroční zprávy Národního monitorovacího střediska pro drogy a drogové závislosti o stavu ve věcech drog v ČR;
- Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů;
- Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů;
- Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami způsobenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů.

Program sociální prevence je v resortu Ministerstva obrany řešen dlouhodobě, přičemž pozornost je věnována profesionálním vojákům, žákům a studentům vojenských škol, civilním zaměstnancům i jejich rodinným příslušníkům.

Podle materiálů Ministerstva obrany byly u vojenských útvarů, vojenských zařízení a vojenských záchranných útvarů zřízeny „komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů“ a u organizačních útvarů pak byli ustanoveni poradci – preventisté.

Dlouhodobá pozornost je věnována odborné přípravě předsedů, metodiků útvárových komisí i preventisů; obsahově byla odborná příprava směřována především na problematiku boje proti extremismu, dodržování lidských práv a svobod, komunikaci a vztahy v pracovních týmech resortu. V rámci těchto odborných zaměstnání pravidelně vystupují příslušníci Hlavního velitelství Vojenské policie a Inspekce MO.

Hlavním garantem za oblast prevence sociálně patologických jevů je v rámci Ministerstva obrany jeho personální sekce.

Konkrétní zodpovědnost u jednotlivých útvarů má velitel útvaru, jeho zástupce a výše uvedená komise, jejímiž členy bývají náčelník pro tělovýchovu, náčelník finanční služby, psycholog a případně další relevantní osoby. Komise rovněž provádí pravidelnou analýzu výskytu sociálně nežádoucích jevů a vyhodnocuje účinnost uskutečněných opatření ve své působnosti.⁴

Podle Jabůrka (2011) se nově příchozí voják setkává s problematikou prevence sociálně patologických jevů velmi záhy již při nástupu na tříměsíční základní vojenský výcvik, jehož garantem je většinou vyškovská Vojenská akademie. Již zde nováček obdrží letáček „Prevence sociálně nežádoucích jevů“ vydaný Prezentačním a informačním centrem

⁴ Zdroj: <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=8751>

Ministerstva obrany, jehož obsahovou část zpracoval Odbor humanitní služby Ředitelství personální podpory. Kromě charakteristiky vybraných sociálně patologických jevů jsou zde uvedeny i případné postihy; nicméně součástí textu jsou i kontakty na pracoviště humanitní služby, právní služby i psychologické služby Armády ČR.

V rámci základního výcviku vojáci rovněž absolvují přednášku s diskusí, kterou vede zkušený vyškolený pracovník⁵. Toto setkání je důležité i proto, že ačkoliv by měly být údaje o nově přichozích vojácích kompletní, teprve během „přijímače“ se mohou projevit důležité okolnosti a charakteristiky, které výrazně ovlivňují pozdější začlenění vojáka do armádního kolektivu.

Hlavním cílem prevence sociálně nežádoucích jevů resortu MO⁶ je tedy omezit vznik takových jevů, které ohrožují zaměstnance resortu, majetek MO a bojeschopnost Armády ČR, zabezpečit kvalitní výběr, přípravu a vzdělávání vojenských profesionálů k výkonu profese a vytvořit příznivé podmínky pro zdravý životní styl vojenských profesionálů, civilních zaměstnanců resortu a jejich rodinných příslušníků.

Specifické cíle prevence sociálně nežádoucích jevů resortu MO:⁷

- sjednotit prostřednictvím resortní komise pro prevenci sociálně nežádoucích jevů působení všech složek resortu při vytváření jednotného postupu proti výskytu patologických jevů;
- využívat všechny dostupné metody a prostředky k eliminaci možných projevů nežádoucích jevů, za něž lze považovat především drogové a nedrogové závislosti, kriminalitu, nezdravé mezilidské vztahy včetně diskriminace, nežádoucí agresivity a rasové nesnášenlivosti, projevy extremismu, terorismu, nežádoucí sexuální chování, korupční jednání a nezdravý životní styl;
- primární prevenci zaměřit na nejširší vojenskou populaci;

⁵ Dlouhodobě se objevuje požadavek, aby bylo možno se v rámci vojenského vzdělávání zaměřit právě na oblast prevence sociálně patologických jevů. Už v roce 2003 se objevil příspěvek Radomíra Saligera a Evy Pindešové „K možnostem realizace výuky prevence sociálně patologických jevů na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově“, který přišel s návrhem studijního programu, nicméně doposud nebyl naplněn. (Zdroj: http://www.ped.muni.cz/capv11/4sekce/4_CAPV_Saliger,Pindesova.pdf). Přesto se dosáhlo alespoň toho, že s problematikou prevence sociálně patologických jevů jsou seznamováni studenti University obrany v Brně i frekventanti kurzů při Vojenské akademii ve Vyškově.

⁶ Zdroj „Metodické pokyny pro rozpočtování a hodnocení plnění výdajů na aktivity související s prevencí sociálně nežádoucích jevů“ (s. 3)

⁷ Zdroj „Metodické pokyny pro rozpočtování a hodnocení plnění výdajů na aktivity související s prevencí sociálně nežádoucích jevů“ (s. 3-7)

- zvýšenou pozornost věnovat výběru, přípravě na výkon profese a vzdělávání nově nastupujících vojenských profesionálů včetně primární diagnostiky možných závislostí;
- zřídit lektorský sbor u vojenské střední školy, University obrany, Ředitelství výcviku a doktrín a u vybraných subjektů resortu MO pro vzdělávání v oblasti prevence a zabezpečit jeho systematickou přípravu;
- systémově řešit odbornou přípravu metodiků prevence jakožto hlavních realizátorů konkrétních úkolů a preventivních opatření u vojenských útvarů a zařízení;
- systematicky odstraňovat technické a organizační příčiny vzniku sociálně nežádoucích jevů, situační prevenci zaměřit zejména na omezení podmínek příznivých pro vznik majetkových trestných činů;
- preventivní činnost Vojenské policie zaměřit na odhalování a postih závažných negativních jevů a úmyslného porušování služebních povinností;
- u vojenských útvarů a zařízení propojit realizaci úkolů na úseku prevence kriminality a boje proti korupci.

1.4. Postupy „boje proti extremismu“ v Armádě České republiky

Kvůli nebezpečí pronikání lidí s radikálními, především ultrapravicovými názory do ozbrojených sil, nařídil náčelník generálního štábu důsledné prověřování všech vojáků s cílem zjišťovat, zda nechovají sympatie k podobným názorům. Odhalování projevů extremismu v prostředí AČR je podle zákona 124/1992 Sb. primárně úkol pro Vojenskou policii, která se významně podílí na zabezpečování kázně mezi vojáky.

Od roku 2003 se této oblasti věnuje také Vojenské zpravodajství, kterému byl tento úkol uložen vládou. V rámci tažení proti pravicovým extremistům v armádě, zpřístupnila Policie ČR vojenským zpravodajcům některé své informační databáze⁸. Vojáci mohli sice již dříve vstupovat do policejních agend správního charakteru, avšak teprve uzavřením dohody dostali možnost získávat data, která informují o rozpracovaných případech či podezřelých osobách. Armáda tak může využívat policejní poznatky například při lustraci přijímaných nováčků, čímž se snaží předejít jejich případným extremistickým sklonům.

⁸ Možnost nahlížet do informačních databází vyplývá ze smlouvy, kterou v roce 2009 podepsal policejní prezident Oldřich Martinů s ředitelem vojenské tajné služby Ondřejem Páleníkem a jejímž podnětem bylo rozhodnutí vlády bojovat s armádním extremismem.

Dalším z příkladů spolupráce mezi ozbrojenými sbory ČR jsou pravidelná školení, kdy příslušníci ÚOOZ provádějící detailní monitoring extrémně pravicových organizací a skupin působících v České republice přednášejí o strategii extremismu, jeho vnějších znacích a projevech a cvičí vojenské policisty v dokumentování trestné činnosti související s projevy extremismu.

Vojenští policisté také spolupracují s řadou významných expertů na tuto problematiku – ti jim poskytují podkladové materiály, které jsou využívány v rámci primární situační prevence realizované formou přednášek pro velitelské orgány na policejně zabezpečeném teritoriu. Tyto přednášky slouží k seznámení velitelů se situací na extremistické scéně v ČR a s možným vlivem extremistů na Armádu ČR.

Lze konstatovat, že v současné době po období útlumu přichází období aktivizace extremistů, což potvrzují i zveřejňované expertní zprávy.

1.5. Protiextremistická represe v Armádě České republiky

Ačkoliv je tato práce zaměřená na problematiku primární prevence, považuji za nutné zmínit také otázku represe.

Represivní pomůckou, která bojuje s extremismem v řadách armády je například novela zákona č. 221/1999 Sb. o Vojácích z povolání a zákon č. 219/1999 Sb. o Ozbrojených silách České republiky. Pro danou problematiku jsou podstatné § 3 (§ 3 Podmínky povolání do služebního poměru) a § 19 (§ 19 Propuštění ze služebního poměru) zákona č. 221/1999 Sb., v kterých se jasně hovoří o tom, že *„do služebního poměru může být povolán občan České republiky starší 18 let, který c) není členem politické strany, politického hnutí, odborové organizace, nepodporuje, nepropaguje nebo nesympatizuje s hnutím, které prokazatelně směřuje k potlačování práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, náboženskou anebo rasovou zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob“*. § 19 věnující se propuštění ze služebního poměru jasně stanoví, že voják musí být propuštěn pokud *„se stal členem politické strany, politického hnutí nebo odborové organizace anebo podporuje, propaguje nebo sympatizuje s hnutím, které prokazatelně směřuje k potlačování práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, náboženskou anebo rasovou zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob“*.

Dalším opatřením na podporu boje proti projevům extremismu v řadách vojáků AČR je úprava, která ukládá, že vojáci, kteří by byli propuštěni z armády kvůli projevům extremismu, nebudou mít nárok na žádné výsluhy (v současnosti jim náleží výsluhy v poloviční výši).

Armáda ve snaze bránit se přijímání extremisticky orientovaných lidí do služebního poměru také rozšířila čestné prohlášení uchazeče o práci o bod, kde je uvedeno, že bravec není členem nebo sympatizantem hnutí, sdružení či skupiny, jejichž konání vede ke xenofobii či rasové nenávisti. Zájemci o práci v armádě jsou nyní také podrobováni rozšířenému psychologickému vyšetření se zaměřením na případnou podporu podobných hnutí.

Vojenské zpravodajství se také věnuje odhalování a monitoringu jedinců, kteří před vstupem do AČR udržovali kontakty s příznivci krajní levice či pravice a byli v tomto prostředí aktivní (např. účastí na demonstracích, násilných střetech atp.). Vojenské zpravodajství by tak v této oblasti mělo plnit především profylaktickou funkci.

Vzhledem k tomu, že dochází k zasahování do práv a svobod člověka, je na kompetentních orgánech, aby každý projev extremismu posuzovaly individuálně a přesně v duchu trestního práva. Je třeba si uvědomit, že ve většině případů jde i o zásah do života mladých lidí a jejich způsobu obživy. Na druhou stranu nelze dopustit, aby se v armádě rozvíjely myšlenky, respektive jakékoliv projevy extremistů.

2. Definice extremismu z pohledu sociálních věd a represivních složek

Jak nám ukázala předchozí kapitola, oblast prevence sociálně patologických jevů je velmi široká a zahrnuje množství negativních projevů chování. Vzhledem k možnostem a rozsahu práce se v dalším textu (zejména v praktické části) zaměřím pouze na problematiku prevence extremistických projevů v rámci Armády ČR.

Důležitým impulsem pro výběr tohoto tématu pro mne byla nedávná mediální kauza infiltrace neonacistů do Armády ČR a především nález „závadových“ symbolů na helmách dvou příslušníků naší mise v Afghánistánu⁹. Ale jednalo se skutečně o projevy extremistického smýšlení, nebo jen o neznalost (která samozřejmě neomlouvá)? S postupem času se totiž zdá, že jednotlivé „extremistické“ kauzy narážejí na limity samotného termínu „extremismus“. Proto si jej nyní představme blíže.

V případě termínu „extremismus“¹⁰ narážíme na obdobný problém jako u „prevence sociálně patologických jevů“ – existuje řada definic, které vycházejí z různých kořenů a které lze různě aplikovat. Proto bude následující část mé práce věnována právě přiblížení a základní analýze termínu „extremismus“ z pohledu politologie, sociologie a represivních složek.

2.1. Politologické a sociologické definice

Podle Jana Charváta (2007, s. 9-11) „v politické teorii označuje tento pojem takovou pozici na pomyslné politické škále, která je nejvíce vzdálená od politického středu. Obvykle se však extremismus chápe jako jakákoliv ideologie nebo aktivita, která směřuje proti stávajícímu politickému systému jako takovému a klade si za cíl jeho likvidaci a následně nahrazení vlastní alternativou. O této alternativě se většinou předpokládá, že bude nedemokratická, diktátorská a bude porušovat lidská práva. ... Extremismus představuje střechový pojem pro všechny ideologie, které vystupují proti stávajícímu režimu, bez ohledu na to, z jakých pozic režim kritizují.“

⁹ Jednalo se o znaky brigády SS „DIRLEWANGER“ a divize SS „HOHENSTAUFEN“.

¹⁰ Jen na okraj připomínám důležitou skutečnost, na kterou každý, kdo se začne problematice extremismu věnovat, narazí – v českém právním rámci neexistuje jasné vymezení „extremismu“ jako právní kategorie (podobný případ panuje i u dalšího v poslední době stále frekventovanějšího termínu „terorismus“).

Štefan Danics (2003, s. 15) k tomu dodává, že „extremismus je politology nejčastěji vymezován jako „antiteze“ demokracie s tím, že je doprovázen extrémními postoji a vyhraněným veřejným jednáním včetně organizované činnosti probíhající v rámci krajních politických subjektů.“

Miroslav Mareš ve své knize „Pravicový extremismus a radikalismus v ČR“ představuje mimo jiné dichotomický pravicově – levicový koncept italského politického filosofa Norberta Bobbia, který zmíněné pravo-levé spektrum rozděluje na následující čtyři části:

- „na extrémní levici se nacházejí egalitářská a současně autoritářská hnutí, jejichž nejvýznamnějším příkladem je jakobínství, které dokonce nabylo takové důležitosti, že je aplikovatelné na různé epochy a situace v dějinách a je i aplikovatelnou abstraktní kategorií;
- v levém středu se nacházejí egalitářské a současně svobodné doktríny a hnutí, pro které v současnosti může být užíván výraz „liberální socialismus“, aby tím byly zahrnuty všechny sociálnědemokratické strany, přes jejich rozdílné politické praktiky;
- v pravém středu se nacházejí svobodné a současně neegalitářské doktríny a hnutí, v nichž se soustřeďují konzervativní strany, které se od reakčních pravicových stran liší věrností k demokratické metodě, avšak pokud jde o ideál rovnosti, ustrnuly a zúžily se na rovnost před zákonem, která zahrnuje jediné povinnost soudce k nestranné aplikaci zákona;
- na extrémní pravici se nacházejí antiliberální a antiegalitářské doktríny a hnutí, při kterých není třeba odkazovat hlavně na obecně známé historické příklady, jako fašismus a nacionální socialismus.“ (Mareš, 2003, s. 37)

Sociologové doplnili oblast výzkumu fenoménu extremismu o řadu definic, přičemž nejaktivněji v této oblasti vystupují sociální vědci z Německa, což je dáno zejména historickými konsekvencemi. V roce 2006 bylo Nadací Friedricha Eberta (Friedrich-Ebert-Stiftung) osloveno jedenáct vůdčích německých sociologů se žádostí, aby se společně pokusili vytvořit jednu všeobecně akceptovatelnou definici. Výsledkem jejich diskusí je následující definice:

"Pravicový extremismus představuje myšlenkový vzorec, jehož závazným znakem je představa o lidech, vzájemně nerovnocenných. Projevuje se v politické oblasti jako afinita

(příznivý náhled) k formám diktátorské vlády, k šovinistickým postojům, k ospravedlnění a obhájení nacionálního socialismu. V sociální oblasti se vyznačuje antisemitskými postoji, nepřátelstvím k cizincům a sociálně darwinistickými názory."¹¹

Právnick Jan Chmelík (2001, s. 7) dodává, že v „rovině sociologické lze extremismus vymezit jako souhrn určitých sociálně patologických jevů, vytvářených více či méně organizovanými skupinami a příznivci těchto skupin, s dominujícím odmítáním základních hodnot, norem a způsobů chování platných v aktuální společnosti.“

Profesor Blahoslav Kraus (2008) poukazuje na to, že „extremismus vyrůstá z intolerantních nálad ve společnosti, kterých záměrně využívá ke svým ideologickým a mocenským cílům. Intolerancí rozumíme nesnášlivý postoj, neschopnost či neochotu respektovat cizí přesvědčení, názory, chování, kulturu, náboženství, morálku, estetiku či dokonce jen fyzickou odlišnost. Jako nejčastější druhy intolerance spatřuje rasismus, krajní nacionalismus, antisemitismus, xenofobii, třídní nenávisť a náboženský fundamentalismus.“

Pojem extremismus bývá především v médiích často zaměňován za pojem radikalismus, který je většinou ve společnosti vnímán o něco méně negativně. „Za radikalismus jsou považovány kritické postoje, které hodlají měnit či zlepšit dané politické poměry, ale nevedou k odstranění demokratického zřízení a za tímto účelem jsou využívány všechny dostupné prostředky včetně těch, které jdou za rámec právního státu“ (Danics, 2002, s. 10).

V podstatě se jedná o krajní politický postoj pohybující se ještě v rámci zákonnosti. Lze tedy konstatovat, že zatímco politický extremismus je chápán jako sociálně-patologický jev, proti kterému je demokratická společnost nucena se bránit, politický radikalismus je brán sice jako razantní názor, ale ještě v ústavně přijatelném spektru.

Je však také nutné připomenout, že v Armádě ČR není místo ani pro politický extremismus, ani politický radikalismus.

¹¹ Zdroj: <http://www.rozhlas.cz/skolniportal/totalitnirezimy/zprava/464954#ext>

2.2. Definice „extremismu“ z pohledu Policie České republiky a Bezpečnostní informační služby

Nejprve si stručně představíme, kdo se v rámci uvedených represivních složek vlastně extremismu věnuje.¹²

V prostředí Policie České republiky (PČR) se „bojem proti extremismu“ v polovině 90. let zabývalo v rámci odboru obecné kriminality Ředitelství služby kriminální policie Policejního prezidia specializované pracoviště pro „metodiku a koordinaci řízení Policie ČR na úseku extremismu“, z něhož vznikla v roce 1998 6. skupina odboru obecné kriminality se specializací na extremismus. Po dalších přesunech uvnitř Policie ČR došlo ke změně struktury a 6. skupina byla přejmenována na Skupinu extremistické kriminality odboru obecné kriminality Úřadu kriminální služby Policie ČR, přičemž odborníci na oblast extremismu působili i na krajské a okresní úrovni.

Další změny souvisely s novou koncepcí a strukturou Policie ČR po roce 2004. V současnosti je situace následující:

- v rámci Hlavního města Prahy působí Odbor odhalování závažné obecné kriminality (OOZOK)¹³, kde se extremismem zabývá III. oddělení;
- v rámci celé České republiky spadá extremismus do gesce oddělení násilí Útvaru odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ);
- v rámci jednotlivých krajů se dané problematice věnují také policisté¹⁴ zařazení v 1. oddělení Služby kriminální policie a vyšetřování (SKPV) – linie extremismu.

Už ze stručného náčrtu nepřeberného množství odborů a oddělení, které se v rámci policejních složek a útvarů Ministerstva vnitra ČR extremismem zabývají, vyplývají přinejmenším dva základní poznatky: extremismus je vnímán jako bezpečnostní hrozba a je represivními složkami spojován s kriminalitou. Tyto dvě základní skutečnosti se odrážejí i v definici uvedené v periodické zprávě Ministerstva vnitra o bezpečnostní situaci České republiky. Uvádí se zde, že „pojmem extremismus jsou označovány vyhraněné

¹² Text byl zpracován na základě informací z webu Ministerstva vnitra ČR (<http://www.mvcr.cz>) a práce Danicse (2003).

¹³ Před policejní reformou se jednalo o Odbor pro boj s organizovaným zločinem (OBOZ); i v současnosti se někdy můžeme setkat s tím, že policisté i zástupci médií používají tuto starou zkratku.

¹⁴ Jde o tzv. specialisty zařazené na úseku boje proti extremistické kriminalitě.

ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku. Extremistické postoje jsou způsobilé přejít v aktivity, které působí, ať již přímo nebo v dlouhodobém důsledku, destruktivně na stávající demokratický politicko-ekonomický systém, tj. snaží se nahradit demokratický systém systémem nedemokratickým (totalitním nebo autoritářským režimem, diktaturou, anarchií).¹⁵

Ministerští úředníci, kteří si jasně uvědomovali nedostatečnost a laxnost takové definice, posléze v rámci jedné z řady bezpečnostně-preventivních kampaní přišli s rozšířenou definicí extremismu:

„Pojmem extremismus jsou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují ze zákonných, ústavních norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým ústavním principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku.

Mezi tyto principy patří:

- úcta k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy),
- svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy),
- nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy),
- svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy),
- soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů (čl. 5 Ústavy),
- ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy),
- svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezczitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod (čl. 1, čl. 3 Listiny základních práv a svobod).

Extremistické postoje jsou způsobilé přejít v aktivity, které působí, ať již přímo nebo v dlouhodobém důsledku, destruktivně na stávající demokratický politicko – ekonomický systém, tj. snaží se nahradit demokratický systém systémem antagonistickým (totalitním

¹⁵ Zdroj: <http://www.mvcr.cz/extremis/2002/2.html>

nebo autoritářským režimem, diktaturou, anarchií). Tímto typem aktivit se zabývá Bezpečnostní informační služba na základě zákona č. 153/1994 Sb., dle § 5 písm. a).

Extremismus obvykle používá tyto instrumenty:

- historický revizionismus,
- sociální demagogii,
- aktivismus,
- podporu verbálního až fyzického násilí vůči oponentům a vůči a priori definovaným.¹⁶

V textu rozšířené definice je i zmínka o BIS – Bezpečnostní informační službě, tedy jedné ze zpravodajských služeb, působících v rámci České republiky.¹⁷ Podle zmíněného zákona o zpravodajských službách České republiky (§5 zák. č. 153/1994 Sb.) totiž patří do působnosti BIS i zabezpečování informací „o záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky“, což v praxi znamená, že do pravomoci BIS spadá rovněž problematika extremismu.

Na webu BIS (<http://www.bis.cz>) je mimo jiné uvedeno, že v obecném pohledu je extremismus spíše politologický pojem, který se vztahuje na hraniční, zcela nestandardní společenské jevy a jejich nositele. Bezpečnostním rizikem se stává v okamžiku, kdy jsou jeho motorem ostře antagonistické postoje vůči stávajícímu společenskému řádu a nesmiřitelnost vyúsťuje v konkrétní záměry a aktivity, směřující k destabilizaci a odstranění daného politického a sociálního systému. Ve svobodné společnosti by vítězství krajně vyhrocených demokracii nepřátelských postojů, názorů a ideologií znamenalo ústup od lidských práv a nastolení autoritářství, totality nebo anarchie.¹⁸

BIS se tedy zaměřuje na odhalování a monitorování organizací a uskupení (případně jednotlivců), které se mohou stát bezpečnostním rizikem (případně už za něj jsou považované); na rozdíl od Policie ČR však nemá výkonnou pravomoc.

¹⁶ http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/souteze/2006/sod/extremismus/1_pojmy.pdf

¹⁷ Podle §3 zákona č. 153/1994 Sb. působí v České republice tyto zpravodajské služby:
a) Bezpečnostní informační služba, jejíž příjmy a výdaje tvoří samostatnou kapitolu státního rozpočtu;
b) Úřad pro zahraniční styky a informace, jehož rozpočet je součástí rozpočtové kapitoly Ministerstva vnitra
a c) Vojenské zpravodajství jako součást Ministerstva obrany ČR.

¹⁸ Zdroj: <http://www.bis.cz/extremismus.html>

3. Sociální a kulturní příčiny sympatií k pravicovému extremismu

Po kapitole věnované definování extremismu se zaměřím na sociální a kulturní příčiny přitažlivosti radikálních a extremistických hnutí především pro mladé lidi, z nichž se rekrutují i armádní nováčci. Pozornost věnuji především vlivu společnosti na názorovou orientaci mládeže, na efekt sociálního deficitu a kvality vztahů v rodině, sociální situaci v české společnosti a vliv globalizačních tendencí.

Musíme totiž mít neustále na paměti, že do Armády ČR vstupují mladí lidé pocházející z různých typů rodin, z různého prostředí i s různou hodnotovou orientací. Následující text je sice věnován převážně dospívajícím, ale osobnost profesionálního vojáka je utvářena již právě v tomto období a je silně ovlivněna tím, co si přinese z primární rodiny.

Proto musí preventista velmi dobře chápat právě níže uvedené sociální a kulturní příčiny inklinace k extremismu, aby jeho činnost byla smysluplná a především úspěšná.

Nejprve si však shrňme, proč vlastně osoby s pravicově extrémistickými názory vstupují do armády.

Charakterem svojí činnosti je vojenská služba příznivcům extremistických hnutí a skupin velmi blízká, zejména vzhledem k organizovanosti a určitému řádu, který je vyžadován. Z hlediska bezpečnostních rizik jsou podstatné především dvě následující oblasti:

- primárně jde o jejich snahu získat znalosti z výcviku v armádě, které by následně mohli šířit mezi své ideové spřízněnce;
- sekundárně se zde otevírá možnost pro zmapování možnosti zajištění vojenského materiálu i munice pro svoji případnou násilnou činnost.

Pokud jde o konkrétní rizika plynoucí z výskytu extremisticky smýšlejících osob, jde podle Miroslava Mareše především o to, že v AČR:

- mohou získat výcvik potřebný pro vlastní boj;
- účelově (ideologicky a indoktrinačně) působit na ostatní vojáky;
- mohou zde realizovat špionáž.

Hrozbou pro ČR je i projevování a prosazování svých názorů v zahraničních misích a operacích, v nichž se Česká republika prostřednictvím armády angažuje, čímž by mohlo dojít k ohrožení vztahů jak se spojenci, tak i s místními obyvateli.

To ve výsledku znamená, že projevy takového sociálně nežádoucího chování mohou mít i mezinárodní dopad. „I jednotlivé případy mohou přispět k diskreditaci AČR a tím ke znevěrohodnění státního systému,“ uznává expert na extremismus Miroslav Mareš.

3.1. Mladí lidé „ponechaní sami sobě“

Lze konstatovat, že v dnešní západní civilizaci jsou mladí lidé stále častěji během svého dospívání ponechání „svému osudu“, což prakticky znamená, že jejich rodiče, věnující se především práci či vlastním koníčkům, velmi často nejeví faktický zájem o životní styl svých dětí. Proto roste počet dětí, jimž zdánlivě nic nechybí, a přesto se dopouštějí drobné kriminality a hojně porušují nejen zákony, ale i vžitě normy „slušného chování“.

Na dnešní mladou generaci mají silný vliv média, vytvářející virtuální obraz světa a tím do určité míry mystifikují obraz reálné skutečnosti. To vede k tomu, že se tato skupina mladých lidí snaží vyčlenit z reality současnosti a bouří se proti „establishmentu“ představovanému i školou nebo rodiči, chtějí protestovat proti současným (ne)pořádkům ve společnosti a v neposlední řadě nastolit vlastní řád. Pokud uspějí, přitahují další podobné osobnosti a tím posilují svoji pozici. Touto cestou se může i z doposud „bezproblémového“ dospívajícího stát ten nejtvrděší a nejodhodlanější stoupenec extremistických názorů.

Tradiční výchovný a socializující trojúhelník „rodina – škola – veřejnost“ v současné době de facto nefunguje a mladí lidé se začali pohybovat v sociálním prostředí, kde absentují nebo jen přežívají authority, které tak musejí sami složitě objevovat a znovu vytvářet. I to je jedním z důvodů, proč takový jedinec může vstoupit do armádních složek, aby zde našel „ztracený řád“, který v jeho životě zoufale chybí.

Jan Rataj k tomu dodává: „Krajně nacionalistický kolektivismus využil uprázdněného místa po rozpadu nekomerčních aktivit pro volný čas mládeže, její přirozené touhy po generačním seskupování a solidaritě zájmu a přináležitosti, jejich sklonu k entuziasmu a jednoduše přímočarému radikalismu.“ (Zbořil, 1999, s. 19)

3.2. Společenské aspekty posilující extremistickou orientaci

Německý sociolog Werner Heitmeyer charakterizuje současnou nacionálně-autoritativní orientaci u mladých jako průvodní jev společenského vývoje směřujícího k maximální individualizaci života. S tím úzce souvisí skutečnost, že mladí lidé vstupující na svoji vlastní „cestu životem“ se v podstatě nemají o koho/co pevněji opřít, protože jejich rodiče jsou ze současného, překotně se měnícího světa zaskočení stejně, ne-li víc. Tuto nejistotu výběru životní dráhy posiluje také rostoucí obtížnost uplatnění na stávajícím trhu práce, který posléze posiluje pocity úzkosti, osamělosti a nejistoty vůči vnějšímu – nepřátelskému – světu. To pak může velmi snadno vést ke snaze najít rychlá řešení vzešlá z autoritativních postojů a příklonu k extremistickým názorům.

S těmito neurotizujícími tendencemi současného světa souvisí také skutečnost vzešlá z poznatků vývojové psychologie, podle níž je fáze hledání a vzpoury nezbytně nutná pro sociální vývoj (ne nadarmo se o tomto období hovoří jako o období „bouře a vzdoru“¹⁹), který opět může vést ke zkoumání hranic, porušování zákona a extremistickému chování.

Zaměříme-li se na otázky společenských příčin vzniku krajně pravicových hnutí, postupně se nám vyjeví tři základní faktory, které lze shrnout takto:

- faktor úspěchu
- faktor nejistoty
- faktor náležení.

V případě „faktoru úspěchu“ stále platí poznatek amerického sociologa Mertona, podle něžž za značnou částí kriminálního jednání stojí fakt, že lidem byly vsugerovány takové znaky úspěšnosti, jichž mnozí (většina) nemohou legitimními prostředky dosáhnout. Můžeme definovat tři cesty, jak dosáhnout elitního společenského statusu:

- pomocí majetku
- pomocí podaného pracovního výkonu
- pomocí „správné krve“.

První dva způsoby jsou pro většinu mladých nedosažitelné, takže jim zbývá dosáhnout společenského postavení elity ve společnosti jen pomocí „správné krve“.

¹⁹ Z německé éry romantismu vzešlé „Sturm und Drang“.

„Faktor nejistoty“ vychází ze skutečnosti, že v období ekonomické a sociální krize se nejzasaženější část společnosti radikalizuje, čímž kompenzuje svoje rostoucí obavy z neisté budoucnosti. Mezi nejohroženější patří především mladí lidé s nižším vzděláním a limitovanými možnostmi na trhu práce, kteří svou bezvýhodnou situaci mohou kompenzovat násilným jednáním vzešlým z extremistických postojů.

S tím úzce souvisí skutečnost, že s upadající sociální sounáležitostí se zvýrazňuje role kategorií, jimiž je obecně posuzována příslušnost k dané skupině – do popředí se tak dostává rasa, barva pleti, pohlaví nebo národní či etnická příslušnost, které jsou posléze dezinterpretovány pro nalezení příčin neúspěchu.

Jako třetí je uveden „faktor náležení“ vycházející z moderního/postmoderního důrazu na vlastní individualitu, což ve výsledku společnost atomizuje a vede k rostoucímu pocitu osamění a izolace.

Mladý člověk s nižším vzděláním a bez dostatečných životních zkušeností, je ve zvláště těžkém postavení, protože se v takové „roztříštěné“ společnosti dokáže jen velmi obtížně orientovat. Proto – často marně – hledá „něco“, o co by se mohl opřít a čím by zmírnil svůj pocit nejistoty. Tím „něčím“ se může stát právě skupina lidí sdílející stejné postavení a řešící stejné problémy, kde je však přítomna dominantní osobnost schopná definovat problémy a především s nabídkou radikálního řešení.

Chmelík s Poradou (2001, s. 88) k tomu dodávají, že „sebepojetí u mladých lidí, kteří jsou příznivci zejména pravicových extremistických hnutí, je založeno na těchto názorech:

- ve svém okolí vidí mnoho nepřátel, kterými se cítí být ohroženi, a proto jednají sebezáchovně;
- jsou přesvědčeni, že panuje každodenní boj o přežití, ve kterém se prosadí jen ti nejsilnější;
- násilí považují za běžnou a normální formu řešení konfliktu;
- mají vizi katastrofy národa spočívající v jeho degradaci;
- cítí se být vyobcováni ze společnosti a také se domnívají, že je nikdo nebere vážně;
- pociťují velký vztek, který musí demonstrovat fyzickými násilím, a tak dát najevo svou vlastní fyzickou sílu;
- jsou přesvědčeni, že jsou povoláni k boji za správnou věc;

- budoucnost demokratického systému vidí pesimisticky;
- považují se za legitimní strážce pořádku, za spásu národa.“

I toto posléze může vyústit ve snahu vstoupit do vojenských (případně policejních) složek.

3.3. Rodina a tendence k extremistickému jednání

Nesmírně důležitým momentem pro vývoj jedince je jeho socializace v rodině, přičemž lze konstatovat, že u budoucích pravicových extremistů bývá rodinné zázemí často velmi komplikované, nedostačující či dokonce ohrožující.

Na zásadnost domova pro utváření autoritářských postojů vedoucích posléze k akceptaci extremistických postojů poukazují ve svých klasických spisech už autoři „Frankfurtské školy“, především T. W. Adorno, podle jejichž výzkumů nízká emocionální vřelost ve vztahu rodiče – dítě, časté řešení konfliktu pomocí násilí, slabá či absentující osobnost otce, či jeho odmítnutí jako vzoru může vést k hledání silné mužské identifikační osoby a k následné eskalující intoleranci proti menšinám či k přehnané národní hrdosti – tedy projevům, které můžeme zahrnout do extremistického jednání.

Především v Německu dlouhodobě usilujícím o pochopení a vysvětlení okolností vedoucích k tragedii druhé světové války, proběhla řada výzkumů věnovaných tomu, jak moc jsou nacionálně-autoritativní postoje mladých ovlivňovány orientací rodičů a jestli kvalita rodinných vztahů působí na míru souladu mezi rodiči a jejich potomky. Závěry většiny publikovaných výzkumů můžeme prakticky bez výhrad aplikovat i na českou mládež.

Výsledky německých výzkumů můžeme shrnout takto:

- mladiství, kteří jsou se svými rodiči opravdu úzce spjati, projevují malý až střední sklon k nacionálně-autoritativním postojům;
- mladiství s uspokojivými vztahy k rodičům vykazují nepatrný sklon k nepřátelství k menšinám;
- mladiství, kteří ve srovnání s jinými stejně starými inklinují k silnému nepřátelství k cizincům nebo jsou nacionálně-autoritativně naladěni, mají rodiče, kteří dříve

projevovali stejné ostřejší postoje v porovnání s ostatními dotázanými rodiči. Tím se potvrzuje transmise politických postojů;

- mezi mladistvými a jejich matkami i jejich otci panuje velká shoda v jejich nacionálně-autoritativních postojích, jestliže jsou mladí se svými rodiči úzce spjatí (Kracke et al, 1993, s. 976).

3.4. Sociální a ekonomické situace a tendence k extremistickému jednání

Vedle výše uvedených dospívajících, trpících nedostatkem zájmu rodičů, lze identifikovat i další typ rodin, produkujících potenciální pravicové radikály. Jde o rodiny, které se – často ne vlastní vinou – dostaly do tíživé ekonomické a sociální situace. Rodiče pak často bývají zklamáni okolním světem, společností a politikou, přičemž jejich postoje pramení z nenaplněných nadějí na lepší život, přičemž tyto svoje negativní zkušenosti předávají i svým potomkům jako nevyhnutelnou nutnost, což ve výsledku může vést k jejich radikalizaci.

Z hlediska sociálního složení patří mezi příznivce extremistických skupin zejména studenti učilišť a středních odborných škol, méně často pak studenti gymnázií. Další velkou skupinu pak tvoří nezaměstnaní, přičemž především mladé nezaměstnané přitahují nekonvenční formy politické aktivity související se zjevnou nedůvěrou k hlavním etablovaným politickým stranám typu ODS nebo ČSSD. Rovněž kladou důraz na autoritativní postoje, což je činí zvláště náchylné k akceptaci „vůdcovského principu“.

Česká republika se po dokončené transformaci a vstupu do Evropské unie začíná stávat cílovou zemí ekonomických migrantů. Souvislost přílivu ekonomických běženců a rostoucí (vysoké) nezaměstnanosti je nepřehlédnutelná a dává extremistům do ruky velmi silný argument.

Sociální vědci v souvislosti s pokračující ekonomickou krizí upozorňují na skutečnost, že dlouhodobě rostoucí nespokojenosti lidí mohou využít populisté a demagogové všeho druhu, kteří přijdou s nabídkou vytvoření lépe fungujícího autoritativního státu.²⁰

²⁰ V tomto směru stojí za připomenutí, že masový sociální radikalismus, který byl vyvolán první světovou hospodářskou krizí, vedl v mnoha zemích Evropy k nástupu fašismu a nacismu.

Pokud jde o geografické hledisko, je příklon k radikálním myšlenkám vlastní jak městu, tak i venkovu. Krajně pravicové strany s oblibou upozorňují na „úpadek českého zemědělského venkova“. Nicméně platí, že radikálnější bývají města, kde se koncentrují lidé, doplácující na negativa modernizace. Její vliv je zde umocněn tím, že jak mladí nezaměstnaní a málo kvalifikovaní dělníci, tak jejich konkurenti na trhu práce, tj. přistěhovalci a jiné sociálně slabé skupiny obyvatelstva, zpravidla žijí ve stejných levných městských čtvrtích. V původních obyvatelích sílí pocity obklíčení „nepřáteli“ a také roste nespokojenost se zbytkem společnosti, která je „opustila a ponechala je jejich osudu“.²¹

3.5. Globalizace a ztráta identity

Danics (2002, s. 82) konstatuje, že vedlejšími účinky globalizace mimo jiné jsou: „strukturální nezaměstnanost, prohlubování sociálních kontrastů mezi bohatými a chudými, omezení možností využít všech sociálních práv, včetně sociálního zabezpečení atd. ... Masa lidí, která se cítí ohrožena prohlubující se globalizací, pak hledá spásu v jakési společné dobře definovatelné kolektivní identitě. Jejich radikalismus a mnohdy dokonce extrémní projevy nevycházejí z ideologických východisek, ale z pocitu sociálního ohrožení.“

Právě masa těchto „nespokojenců“ se stala výrazným problémem dnešních západních demokracií.

V drobné se společnosti jim národní sounáležitost nahrazuje chybějící pospolitost. Zažívají pocity osamocení a zánik svých základních sociálních jistot, a proto pro ně narůstá význam nezvratných a neměnných skutečností jako je barva pleti nebo rasové rozdíly. Ze svého osobního selhání viní rasové, etnické či náboženské menšiny, které hodlají diskriminovat a odstranit v rámci budování monokulturní společnosti. Odmítají státem vnucovaný multikulturalismus, který vnímají jako dramatickou hrozbu svému způsobu života.

²¹ Typickou ukázkou takto deprivované lokality, kde starousedlíci obviňují vládu z toho, že na ně zapomněla a neřeší jejich problémy, bylo například sídliště v Janově, kde v průběhu podzimu 2008 došlo k několika střetům mezi policisty a pravicovými radikály z řad NÁRODNÍHO ODPORU a DĚLNICKÉ STRANY, poukazujícími na špatnou situaci v soužití místních obyvatel s nově přistěhovanými Romy. Zajímavý však byl zejména fakt v podstatě bezvýhradné podpory pochodujících radikálů ze strany „bílých“ obyvatel sídliště.

Stejný jev můžeme nyní (přelom srpna/září 2011) vidět i na Šluknovsku.

Od masy sociálních nespokojenců se extremisté spolehlivě odlišují především ochotou použít násilí vůči ideologicky definovaným nepřátelům.

Globalizaci jako příčinu růstu současného extremismu vnímá i Zuzana Herzogová (2001, s. 57-69), přičemž uvádí následující body:

- oslabení národního státu;
- expanze euroamerického kulturního komplexu;
- konzumní životní styl a degradace hodnot;
- neproporcionální ekonomický vývoj (Sever – Jih);
- oslabení mocenské převahy státu (vůči některým subjektům).

Je tedy zjevné, že za „stvořením“ pravicového radikála stojí řada faktorů, z nichž jen malou část lze v dohledném horizontu řešit. Proto je zapotřebí věnovat maximální pozornost takovým aktivitám, které mohou neukotveným mladým lidem vstupujícím do Armády ČR usnadnit nalezení nových identifikačních vzorů a odklon od často zažitých radikálních či nenávistných tendencí.

4. Metodologická část²²

V rámci teoretické části práce jsem představil přehled sociálně patologických jevů i v kontextu Armády ČR, prezentoval jsem problematiku prevence nežádoucích sociálních jevů a zaměřil jsem se na oblast primární prevence opět v armádním prostředí. Součástí textu byl i přehled definic pojmu extremismus, přičemž právě jeho projevům a jejich možné prevenci bude věnována metodologická část.

V rámci metodologické části mé práce nejprve představím zvolenou metodu výzkumu, následovat bude anketa a její vyhodnocení a závěrem představím své návrhy na změny v prevenci sociálně patologických jevů s důrazem na extremistické projevy v rámci armádního vzdělávání.

Zaměřím se na možnosti vzdělávání v oblasti primární prevence u příslušníků Vojenské policie²³, stručně zmíním základní charakteristiky preventisty a představím návrh programu pro prevenci sociálně patologických metod. Vzhledem k faktu, že neexistují učební materiály určené výhradně pro vojáky z povolání, budu ve své práci vycházet především z podkladů Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) a také z dostupných textů některých neziskových organizací jako je například „ČLOVĚK V TÍSNI“.

Cílem mého výzkumu bude odpovědět na otázku, zda příslušníci AČR vnímají extremismus jako hrozbu a zda je současný systém prevence dostačující.

Vzhledem k velmi specifickému prostředí, jakým AČR nepochybně je, bude nutné počítat s jistými omezeními a také s tím, že mé návrhy, byť by byly podpořeny pilotním výzkumem, nebudou automaticky využívány, čímž je de facto znemožněna jakákoliv následná evaluace. Přesto se domnívám, že by moje práce mohla být určitým vodítkem pro další práci v této oblasti, která by však již měla relevantní pokrytí dotazníky v takovém rozsahu, aby bylo možné zevšeobecnění zjištění a jejich případné zapracování do preventivistických plánů.

²² Vzhledem k tomu, že nejsem vzděláním sociolog a toto je můj první metodologický počín, vycházel jsem při jeho tvorbě z knihy Miroslava Dismana (1993).

²³ Vojenská policie (VP) byla zřízena dne 21. 01. 1991 a její činnost upravuje zákon č. 124/1992 Sb., o Vojenské policii, ve znění pozdějších předpisů. Zároveň se řídí platnými právními předpisy branného zákonodárství České republiky, trestním zákonem, trestním řádem, zákonem o přestupcích; její vztahy k velitelským orgánům a příslušníkům ozbrojených sil jsou konkretizovány interními normativními akty Ministerstva obrany ČR.

Značným problémem je také skutečnost, že zatímco pro děti a mládež existuje nepřehledné množství preventivních programů a především propracovaná metodologie jejich vzdělávání, pro dospělé je takových konkrétních programů zoufale málo. Proto bude má práce zahrnovat i návrhy k využití pro armádní preventisty.

4.1. Výzkumná metoda a vzorek

Na počátku každého výzkumného projektu je výzkumný problém, na jehož formulaci záleží finální efekt. Proto je potřeba zvolit metodický postup v souladu s vytýčeným cílem. Tento záměr by měl odpovídat na pět základních otázek co- kdy- kde- jak a proč byl výzkum prováděn.

Můžeme si za cíl stanovit pouhý popis určitého jevu, například zda je kriminalita běžným jevem, nebo v našem případě zda extremismus v prostředí Armády České republiky patří k běžným sociálně patologickým jevům. V tomto případě si však musíme být vědomi, že se budeme pohybovat pouze na povrchu problému a nic nezjistíme o tom, kde je příčina daného jevu a půjde o pouhý popis bez hlubší analýzy. Cesta od jevu k podstatě má svoje filozofické vyjádření právě v tom, že při objasňování každého jevu nejde o pouhý popis, jeho naléhavost či četnost ve společenské realitě, ale především o hledání příčin a negativních společenských důsledků.

Předmět výzkumu byl tedy předem určen a časový úsek musel být modifikován z hlediska pracovní zátíženosti respondentů, v našem případě aktivních příslušníků armády, kteří byli školeni pro zahraniční mise, na nichž se logisticky podílí AČR. Průzkum probíhal během měsíce srpen a září 2011. Oslovoval jsem osoby z různých jednotek, na základě osobní znalosti nebo díky technice „snowballu“ (získávání nových respondentů díky známostem se „starými“ respondenty na základě doporučení). Vzhledem k tomu, že ve skupině vojáků, s nimiž jsem měl možnost o své práci hovořit, se vyskytovala jediná žena, byla nakonec z anketního šetření vyřazena (nebyla zaručena její anonymita a získaná data nebyla komparativní).

Místem bylo pracovní zařazení v daném časovém úseku, během výkonu služby a tím i bezprostřední zkušenost s jevy extremismu v přímém výkonu služby.

Z hlediska volby metody jsem stál před volbou rozhovoru. Rozhovor je považován za meritorní nástroj empirické sociologie. Může však být také metodou doplňující. V daných podmínkách služebního nasazení byl standardizovaný rozhovor těžko použitelný a volný rozhovor by byl obtížně zpracovatelný.

Jako vhodnější se jevila varianta pilotáže a v rámci pilotní studie anketa, která sice neumožňuje kritéria pro statistické zevšeobecnění získaných poznatků na straně jedné, ale umožňuje svou bezprostředností objektivizovat získané poznatky. Záleží na způsobu administrace anketních dotazníků. Volený způsob „tváří v tvář“ byl podle mého názoru svou bezprostředností dostatečně věrohodný.

Účelem průzkumu bylo jednak kvantifikovat projevy extremistického chování v rámci působení respondentů během jejich služby v AČR a rozsah školení k danému jevu s tím, že bylo požadováno jejich kvantifikační hodnocení. K tomuto bodu se soustřeďovala i otázka č. 5. Podstatnější dotazy obsahovaly dotazy pod pořadovým číslem 3, 4, 6 a 7.

Následující dotazy vyžadovaly osobní vstřícnost přímé spoluúčasti jako prezentovaného stanoviska k dané problematice.

Anketní otázky uvedené na straně 37, vytištěné na formátu A4 byly rozdělovány mezi respondenty osobně. Jejich administrace byla komplikována jednak dovolenými respondenty a také probíhajícími operacemi. Volený způsob administrace však zaručil plnou návratnost všech anketních lístků 28 respondentů.

Stanovené předpoklady:

1. Počet preventivních školení je dostatečný, jejich úroveň je však rozdílná.
2. Vnímání extremistických jevů není chápáno ve stejné intenzitě.
3. V oblasti znalostí budou verifikovány určité rozdíly.
4. Zájem o další vzdělávání v oblasti prevence extremismu je v AČR stále aktuální.

4.2. Anketa

Vzhledem k nulovým praktickým zkušenostem s tvorbou ankety jsem se rozhodl klást otázky tak, jako bych s vojáky – respondenty o věci diskutoval. Formulace tedy občas

mohou být poněkud kostrbaté, nicméně otázky byly postaveny tak, aby byl srozumitelné, jednoznačné a orientované na problematiku – tedy na extremistické projevy v rámci sociálně patologických jevů a na oblast jejich prevence v AČR.

Nakonec jsem vytvořil devět otázek, které podle mého názoru alespoň na základní úrovni pokrývají stanovená, výše uvedená témata:

ANKETA:

1. Kolika školení zaměřených na prevenci projevů extremistického chování jste se v rámci svého působení v AČR zúčastnil?
2. Stávající rozsah školení zaměřených na prevenci extremistických projevů považujete za (plně dostačující, za spíše dostačující, za spíše nedostačující, za nedostačující, za zbytečný).
3. Vnímáte projevy extremistického chování u vojáků AČR jako riziko?
4. Slyšel jste o nějakém skandálu v AČR, který by souvisel s projevy extremismu?
5. Domníváte se, že v posledních pěti letech přibylo případů extremistického chování v AČR (ano; ano, ale především díky novinářům; ne; nevím, nedokážu to posoudit)?
6. Domníváte se, že Vy sám jste s problematikou extremismu seznámen (dostatečně; nedostatečně; nedokážu to posoudit)?
7. Které z těchto symbolů byste označil za extremistické? (runa SS; pravotočivá a levotočivá svastika; keltský kříž; „černé slunce“)?
8. Vyhovuje vám aktuální způsob, jakým jste seznamován s problematikou extremistických projevů? Pokud ne, jaké změny byste navrhoval?
9. Je něco, co by vás v oblasti prevence extremistických projevů zajímalo?

4.3. Rozbor získaných dat z ankety

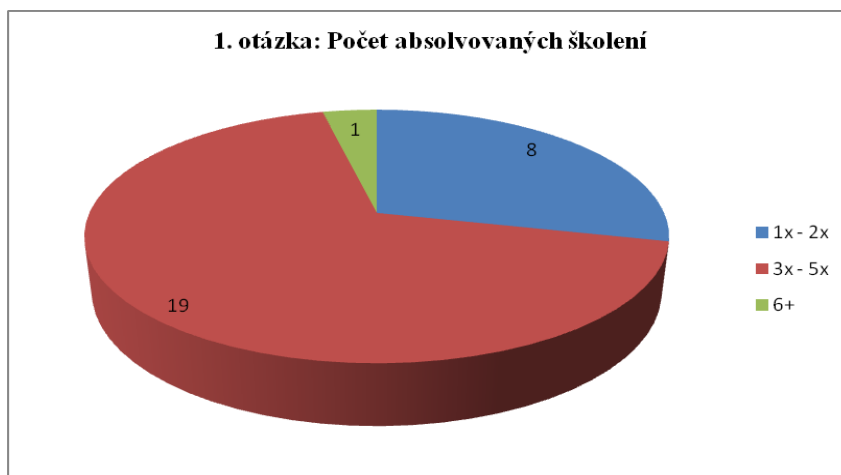
Nejprve jsem shromáždil všechny odpovědi na jednotlivé otázky, které jsem pak „čárkovou“ metodou sečetl. Poté jsem je vložil do přehledných grafů, okomentoval a rovněž jsem doplnil důvody, které mne ke koncipování té které otázky vedly. Zároveň jsem doplnil komentáře, v nichž naznačuji možné odůvodnění zjištěného výsledku.

Rovněž považuji za nutné znovu připomenout, že si má anketa rozhodně neklade nárok na zevšeobecnění statistických dat – jejím cílem jakožto nástroje pilotní studie, je pouze zmapování situace.

Otázka č. 1:

První anketní otázka („**Kolika školení zaměřených na prevenci projevů extremistického chování jste se v rámci svého působení v AČR zúčastnil?**“) zjišťuje „míru proškolenosti“ – tedy to, kolikrát již voják absolvoval preventivní školení zahrnující problematiku extremistických projevů chování. Vycházím z toho, že prvním povinným preventivním školením projde voják již při nástupu do AČR během přijímače. Další školení mužstva se opakují v pravidelných intervalech, které se sice liší podle typu jednotky, nicméně lze zobecnit, že každý voják by se měl zúčastnit takové přednášky v rozsahu čtyř hodin zhruba jedenkrát za dva roky.

Vzhledem k tomu, že skupina vojáků, které byly anketní otázky pokládány byla specifická tím, že se jedná o muže, kteří jsou v AČR již delší dobu, jsem předpokládal, že tomu bude také odpovídat počet školení.

To se i potvrdilo: jenom osm vojáků uvedlo, že za sebou mají jednu až dvě přednášky; většina – tedy devatenáct mužů – uvedlo, že se takového školení zúčastnili třikrát až pětkrát a jen jeden voják měl takových školení za sebou šest a více.

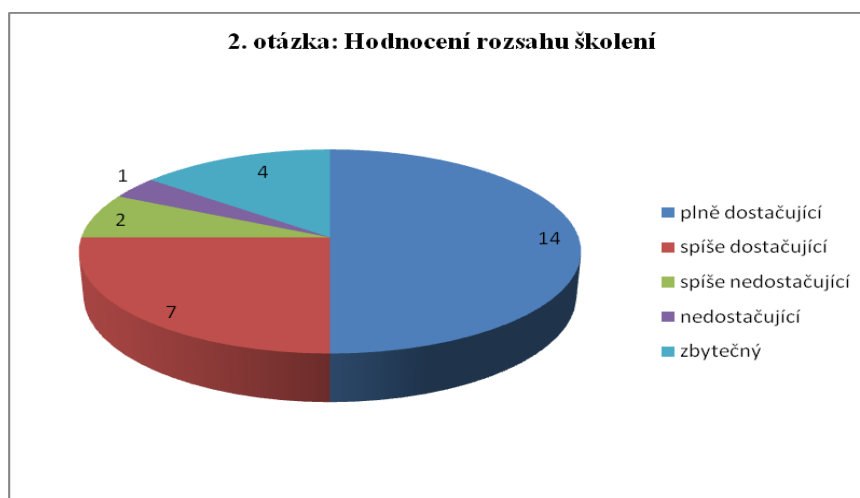
Nicméně je nutné si uvědomit, že vojáci neabsolvovali stejné semináře, měli různé přednášející, kteří se mohli v rámci prevence sociálně patologických jevů zaměřit na různé oblasti, a především nelze určit, do jaké míry se jednalo o aktivní účast daných vojáků (tedy zda přednášku pouze trpně neodseděli, protože jim byla dána rozkazem).

Otázka č. 2:

Druhá anketní otázka („**Stávající rozsah školení zaměřených na prevenci extremistických projevů považujete za ...**“) se zaměřuje na to, zda vojáci školení, kterých se povinně zúčastnili, považují za dostačující, respektive, zda za dostačující považují stávající hodinovou dotaci.

Je jasné, že každá povinná akce se u nedobrovolných účastníků setkává spíše s nechutí, nicméně od profesionálních vojáků se očekává, že budou ochotni aktivně rozvíjet své znalosti – a problematika sociálně patologických jevů, potažmo konkrétně extremistických projevů chování sem rozhodně patří.

Varianty odpovědí na tuto anketní otázku byly cíleně koncipovány tak, aby pokryly všechny varianty odpovědí – s výjimkou „nevím, nedokážu posoudit“. Cílem bylo, aby se dotazovaný vyjádřil, aniž by měl k dispozici únikovou variantu odpovědi.

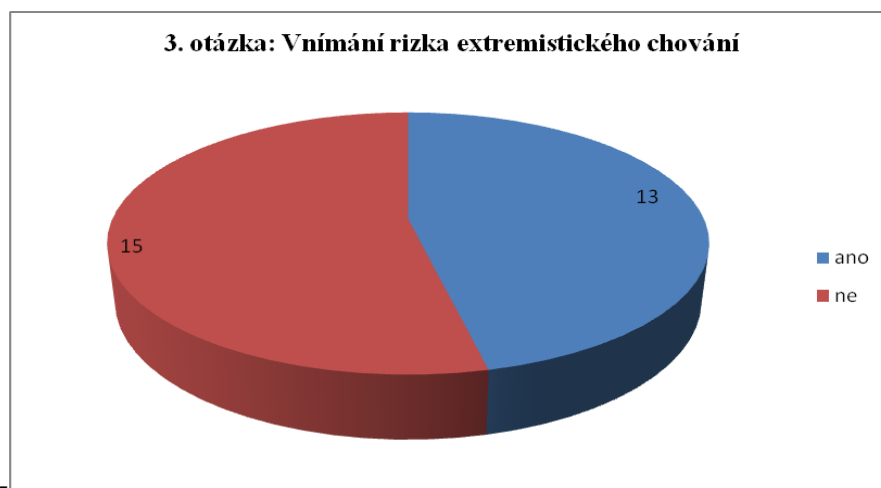
Potvrdilo se, že vojáci mají pocit, že stávající rozsah jejich vzdělávání v oblasti prevence extremistických projevů je dostačující – variantu plně a spíše dostačující zvolilo 21 respondentů); jen tři vojáci se domnívají, že rozsah je nedostačující a proti nim názorově stojí čtyři, kteří celé školení považují za zbytečné.

Stejně, jako u první otázky, i zde platí, že názory vojáků značně ovlivnilo to, jakým preventivním školením prošli a zda je dokázalo zaujmout. Nelze vyloučit, že vojáci, kteří takové školení označili za „zbytečné“ tak učinili na základě špatné individuální zkušenosti.

Otázka č. 3:

Třetí otázka („Vnímáte projevy extremistického chování u vojáků AČR jako riziko?“) vypadala zdánlivě snadně, nicméně nám může alespoň částečně osvětlit aktuální klima mezi vojáky. V poslední době se objevila řada událostí, které na AČR nevrhají dobré světlo a některé z nich měly souvislost právě s extremistickými projevy vojáků (tomu jsou věnovány některé další anketní otázky).

Cílem tedy bylo zjistit, zda vojáci takové excesy vnímají jako riziko a ukázalo se, že situace je téměř „padesát na padesát“ – třináct vojáků odpovědělo ano, patnáct ne.

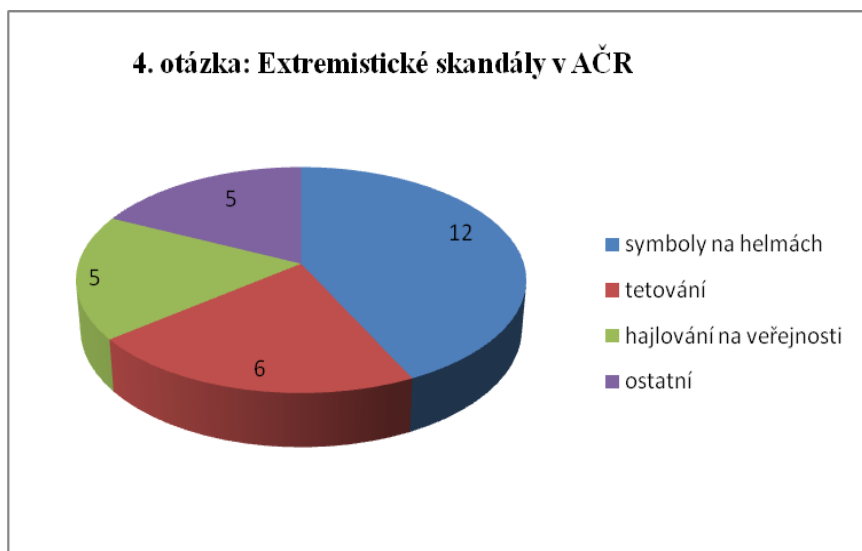
Tato otázka je však – stejně jako předchozí – silně ovlivněna osobní zkušeností vojáků – respondentů.

Otázka č. 4:

Čtvrtá anketní otázka („Slyšel jste o nějakém skandálu v AČR, který by souvisel s projevy extremismu?“) byla koncipována jako otevřená – vojáci tak měli možnost napsat libovolnou kauzu, načež byly jejich odpovědi zobecněny do tří základních okruhů. Prvním byl případ vojáků propuštěných z AČR za to, že měli na helmách „závadovou symboliku“ – tato kauza byla nejčastěji zmiňovaná patrně i proto, že se jednalo o příslušníky zahraničního kontingentu, které patrně někteří z odpovídajících vojáků i osobně znali; celkem se o symbolech na helmách zmínilo dvanáct vojáků. Další okruh lze obecně nazvat „tetování“ – odpovídající zmiňovali různá tetování, která byla odhalována v průběhu základního výcviku, kdy vojáci musejí absolvovat i plavání a kdy se toho opravdu mnoho neschová; celkem zmínilo tetování šest vojáků.

Poslední okruh zahrnuje veřejné projevy extremismu (především hajlování) pod vlivem alkoholu (například jeden z vojáků odpověděl „opilí vojci hajlovali před lidma“); tuto možnost zvolilo pět respondentů.

Zbytek tvořily odpovědi, které nebylo možné zařadit ani do jedné z uvedených kategorií.

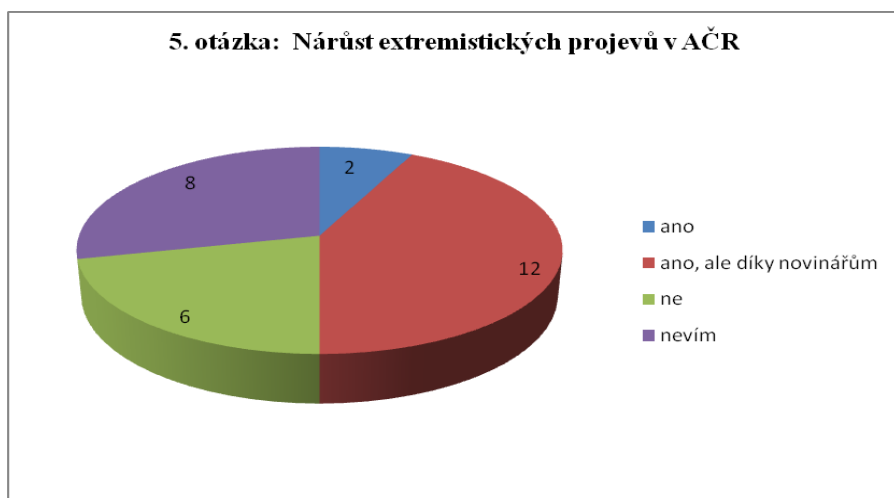
Lze předpokládat, že předmětné kauzy byly s vojáky probírány i mimo preventivní školení, nicméně z odpovědí na další otázky vyplynulo, že vojáci je většinou vnímají jako mediálně nafouknutou bublinu, která rozhodně nepopisuje současnou českou armádu.

Otázka č. 5:

Pátá otázka („Domníváte se, že v posledních pěti letech přibylo případů extremistického chování v AČR ...?“) navazuje na předchozí a jejím cílem bylo osvětlit nahlížení respondentů na diskutované „skandály“ s extremistickým obsahem.

V tomto případě jsem považoval za vhodné zahrnout kromě stručného „ano“ a „ne“ také variantu „ano, ale především díky novinářům“, protože to byla varianta, která se často objevuje v rozhovorech mezi vojáky; vzhledem k charakteru otázky jsem uvedl i variantu odpovědi „nevím, nedokážu posoudit“.

Výsledky ukázaly, že vojáci si velmi dobře uvědomují silný vliv médií na popis (a případné zkreslení) reality, když jich šest odpovědělo, že případů extremistického chování v AČR nepřibylo, dva si naopak myslí, že přibylo; osm jich zvolilo únikovou odpověď „nevím“ a konečně dvanáct odpovědělo, že kauzy jsou především produktem novinářského úsilí.

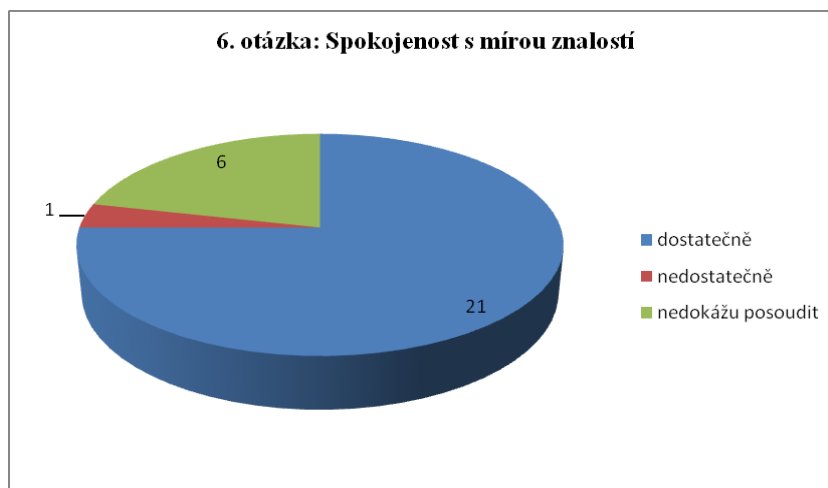

Je jasné, že vliv médií v současné komunikační společnosti propojené v rámci globalizace nespočtem komunikačních kanálů, je daleko silnější, než kdykoliv dříve v lidské historii. Jedna reportážní fotografie z Afghánistánu může rozpoutat kauzu, která má nedozírné následky v rámci celé AČR. Na druhé straně je také jasné, že novináři by měli neustále vyhodnocovat, zda jejich informace nemohou poškodit nevinné, případně vrhnout špatný pohled na ty, kteří s celou kauzou nemají nic společného (narážím tím především na hojně se vyskytující generalizace v člancích nejen o armádě, ale i o ostatních ozbrojených složkách).

Otázka č. 6:

Šestá otázka („**Domníváte se, že Vy sám jste s problematikou extremismu seznámen ...**““) je jednoznačně sebehodnotící a vyžaduje od respondenta alespoň elementární míru sebereflexe. Opět vycházím z toho, že všichni respondenti opakovaně absolvovali školení o problematice sociálně patologických jevů, včetně extremistických projevů chování.

Rovněž jsem předpokládal, že se v odpovědích na tuto otázku objeví nějaká reflexe odpovědí na druhou anketní otázku, podle níž považuje většina odpovídajících rozsah svého „protiextremistického“ vzdělávání v rámci prevence za dostačující, případně spíše dostačující. To se následně potvrdilo, když pouze jediný voják uvedl, že je s danou problematikou seznámen nedostatečně; šest zvolilo únikovou variantu odpovědi „nevím, nedokážu posoudit“ a celých jednadvacet uvedlo, že se cítí být seznámeno dostatečně.

Jak jsem již uvedl, je odpověď na tuto otázku založena zcela na vlastním sebehodnocení, nicméně mne zajímalo, jak jsou na tom vojáci ve skutečnosti. Vzhledem k tomu, že nebylo možné je rozsáhleji „přezkušovat“, rozhodl jsem se jejich znalosti prověřit alespoň stručně, prostřednictvím následující anketní otázky.

Otázka č. 7:

V sedmé otázce („**Které z těchto symbolů byste označil za extremistické?**““) dostali respondenti předloženo několik symbolů, z nichž některé lze označit za „závadové“. Zajímalo mne, jak si vojáci, kteří se převážně zhodnotili jako seznámení s otázkou extremismu, poradí se známými symboly.

Runy SS – původně šlo o symbol „Ochranných oddílů“ – „Schutzstaffeln“ Hitlerovy politické strany NSDAP, které vznikly v roce 1925 jako elitní ochranná skupina vedení NSDAP, přičemž postupně dominovali v rámci bezpečnostních složek nacistického režimu. Nechvalně proslula také jejich specifická vojenská složka „Zbraně SS“ – „Waffen SS“, které byly po skončení druhé světové války označeny za „zločinnou skupinu“. V současnosti symbolizují runy SS v neonacistických kruzích elitnost árijské rasy a také árijskou jednotu.

Za závadový tento symbol označilo všech osmadvacet respondentů.

Pravotočivá svastika byla v roce 1925 oficiálně přijata jako symbol NSDAP, přičemž nacisté vycházeli z teorií, že svastika byla prastarý árijský symbol.

Pravotočivou svastiku označilo za závadovou opět všech dvacet osm respondentů.

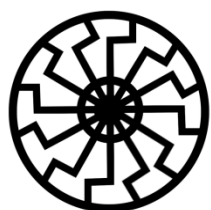

Naopak **levotočivá svastika** je symbol v evropské kultuře vnímaný jako pozitivní, který nijak nesouvisí s nacistickým (potažmo neonacistickým) zneužitím pravotočivé svastiky.

Tuto svastiku za závadovou označilo osmnáct respondentů.

„Keltský kříž“ je symbolem, který vzešel z tradice druidů (keltských kněží) a proslul zejména jako symbol raného křesťanství. Vzhledem k jeho starodávnému původu je v současné době hojně využíván ultrapravicovými nacionalisty, nicméně v této podobě není symbolem, který by naplňoval paragraf o podpoře a propagaci hnutí směřujících k potlačení práv a svobod občanů. Za závadový jej označilo šestnáct dotazovaných.

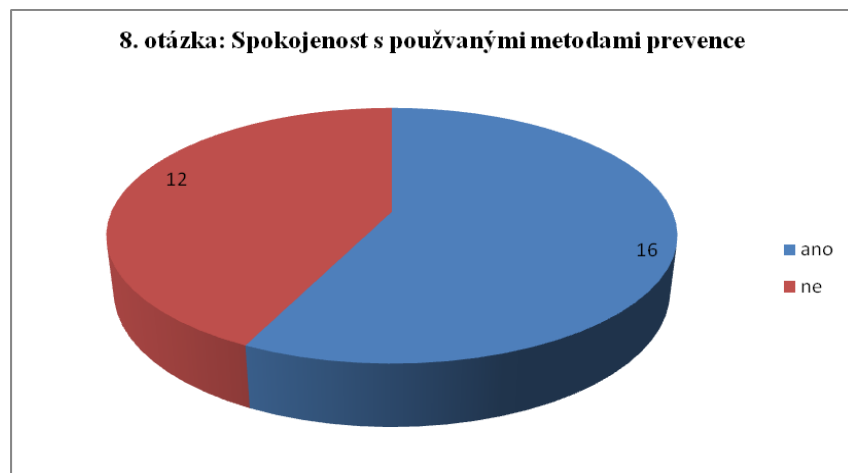
Takzvané **„Černé slunce“** („Schwarze Sonne“) bylo symbolem hojně využívaným v nacistické mystice, především v souvislosti s aktivitami velitele jednotek SS Heinricha Himmlera na hradě Wewelsburg.

Za závadový jej označilo pět vojáků.

Respondenti neměli problémy se známými symboly hitlerovského Německa, jako jsou runy SS nebo pravotočivá svastika, na druhé straně například „Černé slunce“ jim bylo téměř cizí. Záměrem sedmé otázky nebylo dokazovat, že vojáci zase tak dobré znalosti nemají, spíše mi šlo o to ukázat, že „závadový“ symbol si na helmu může voják dát skutečně bez úmyslu propagovat neonacismus nebo Hitlera. Na druhé straně platí ono tradiční „neznalost neomlouvá“.

Otázka č. 8:

Osmá otázka („Vyhovuje vám aktuální způsob, jakým jste seznamován s problematikou extremistických projevů? Pokud ne, jaké změny byste navrhoval?“) se nejprve dotazovala na spokojenost se způsobem informování, tedy s metodami používanými preventisty. Opět je obtížné nějak odpovědi zevšeobecňovat, protože respondenti prošli rukama různých preventistů, nicméně šestnáct z nich zvolilo variantu „ano“; zbylých dvanáct pak spokojeno nebylo a těm byla určena otevřená podotázka týkající se návrhů změn.

Respondenti, kteří deklarovali svoji nespokojenost s metodami používanými preventisty, navrhovali změny především v oblasti orientace na praxi a v rozboru konkrétních případů. Jejich stručně načrtnuté požadavky lze zobecnit do tří základních oblastí:

- spíše praktické příklady než mechanické předávání („biflování“);
- více konkrétních informací o symbolice („kde můžu zjistit, že ten obrázek je závadový?“), ale také o novelizovaných zákonech;
- analýza případů, které se v AČR staly.

Otázka č. 9:

Závěrečná, devátá otázka („**Je něco, co by vás v oblasti prevence extremistických projevů zajímalo?**“) byla ponechána jako otevřená. Respondenti tak mohli uvádět své dotazy, které jsem zobecnil do následujících zájmových okruhů:

- historické kořeny soudobých extremistických hnutí (opakovaně byl zmíněn Ku-klux-klan);
- problematika „dvojího metru“ při posuzování symbolů (příkladem byla „88“, která na dresu sportovce závadová není, ale má-li ji na odznaku osoba pochodující v průvodu neonacistů, může jí být sděleno obvinění přinejmenším z přestupku);
- problematika prokazování úmyslu „být extremistou“;
- jak se bránit medializacím a skandálům v souvislosti s „extrémisty v armádě“.

4.4. Výsledky stanovených předpokladů

Ze získaných výsledků a z jejich základní analýzy je patrné, že vojáci sice absolvovali řadu preventivních školení, jejichž součástí je i seznámení s problematikou extremistických projevů, nicméně ne zcela jsou s tímto vzděláváním spokojeni; jeho rozsah (hodinovou dotací) převážně považují za dostačující.

Pokud jde o vnímání projevů extremistického chování u vojáků, jsou respondenti rozděleni takřka na polovinu, na přímý dotaz o případných extremistických skandálech si vzpomněli zejména na mediálně nejfrekventovanější kauzy – šlo o závadovou symboliku na helmách, tetování a opilecké hajlování na veřejnosti. Valná část respondentů se také domnívá, že za nárůstem počtu odhalených případů extremistického chování stojí mimo jiné silný vliv médií.

Otázky zabývající se znalostmi vojáků v oblasti problematiky extremistických projevů sice nejprve ukázaly, že vojáci jsou převážně spokojeni se svými znalostmi, nicméně se ukazuje, že ještě existují mezery.

To úzce souvisí se závěrečnými anketními otázkami, které se věnovaly nejprve spokojenosti s metodami používanými preventivisty při školení s tím, že hlavní požadavky směřované k případnému vylepšení zahrnovaly zejména orientaci na praxi a konkrétní

informace o symbolice i relevantních zákonech; respondenti projevili zájem i o podrobnější analýzu případů projevů extremistického chování v rámci AČR, včetně vyvozených závěrů a důsledků. Poslední otázka pak dala prostor na návrhy vojáků směrem k rozšíření nabídky v rámci preventivního protixtremistického školení, přičemž i zde se ukázalo, že vojáci mají značný zájem opět zejména o praktické záležitosti.

5. Navrhovaná doplnění programů prevence sociálně patologických jevů v oblasti extremistických projevů v Armádě České republiky

V rámci teoretické části práce jsem uvedl, že se zaměřuji na primární prevenci projevů extremistického chování s tím, že preventivní programy budou zaměřeny na příslušníky Vojenské policie. Po zpracování ankety a stručné analýze jejích výsledků se nyní budu věnovat návrhům konkrétních cvičení, které by vojenští policisté mohli absolvovat v rámci povinného „protiextremistického“ školení.

Vzhledem k již zmíněnému faktu, že de facto neexistuje jednotná metodika v této oblasti primární prevence, budu vycházet především z příručky „HROZBY NEONACISMU – PŘÍLEŽITOSTI DEMOKRACIE“, kterou zpracoval kolektiv autorů pod záštitou o. s. ČLOVĚK V TÍSNI.

Obě uvedené aktivity jsou modifikovány pro potřeby Vojenské policie, potažmo AČR obecně; předpokládaná velikost skupiny je 15 – 30 osob.

5.1. „Myšlenková mapa“

„MYŠLENKOVÁ MAPA“ je zahajovací aktivitou, jejímž cílem je zjištění rozsahu a utřídění stávajících znalostí o problematice, přičemž lektor – preventista na základě výsledků této aktivity může přizpůsobit další činnost v rámci školení.

Potřebné pomůcky: flipchart, fixy čtyř různých barev

Postup:

- Přítomné rozdělte do čtyř skupin; každá skupina dostane flipchartový papír a fix jedné barvy.
- Zadejte každé skupině úkol, aby do středu přiděleného papíru napsala termín „NEONACISMUS“. K němu pak budou připojovat další termíny, které se podle jejich názoru k tomuto tématu vztahují. Postupně vytvářejí asociační řetězce, přičemž cílem je nashromáždit maximum pojmů a propojit je relevantními vazbami.

- Dalším krokem je dopsání termínu „NACISMUS“ a frekventanti poté pokračují ve stejném postupu s tím, že mohou slova z nového „pojmového stromu“ navazovat i na již dříve napsaná u termínu „NEONACISMUS“. Cílem je, aby si uvědomili historické kořeny současných problémů.
- Po cca 10 – 15 minutách ať si skupiny mezi sebou vymění po směru hodinových ručiček papíry. Každá skupina nyní může do papíru jiné skupiny doplňovat další relevantní pojmy, ale také doplňovat otazníky k vazbám či termínům, kterým buď neporozumí, nebo je považují za chybné.
- Po 5 minutách vyzvěte skupiny, aby si mezi sebou znovu vyměnili papíry a opakovaly stejné zadání; to se v pětiminutových intervalech opakuje, dokud nemá skupina zpět svůj původní papír.
- Poté za každou skupinu vystoupí jeden mluvčí, který představí jejich „myšlenkovou mapu“ a její jednotlivé větve; pozornost by měl věnovat i termínům a vazbám, které ostatní označili otazníky.
- Závěrem doplňte informace, pokud něco relevantního chybí a papíry pověste na zeď, aby byly „na očích“ po celou dobu školení.

5.2. „Turnerovy deníky“ - ano či ne?

Další aktivita je věnována kauze vydání kontroverzní knihy – silně antisemitského románu „Turnerovy deníky“, přičemž cílem je, aby si účastníci školení vytvořili názor, zda by takové knihy měly či neměly v ČR vycházet.

Pomůcky: tužka, papír, kniha Turnerovy deníky

Postup:

- Nejprve stručně představte knihu „Turnerovy deníky“ od Andrewa MacDonalda – jde o román z roku 1978, který pod pseudonymem MacDonald napsal vůdce rasistické americké organizace NATIONAL ALLIANCE. Kniha popisuje násilnou revoluci, která v USA způsobí pád federální vlády a posléze vede k vyhlazení všech židovských a ne-bílých Američanů. Deklarovaným cílem revoluce je, aby na světě zůstalo pouze padesát milionů bílých obyvatel. Celá kniha je koncipována jako

deníky Earla Turnera, aktivního člena hnutí, které celou revoluci rozpoutalo a jež byly nalezeny v roce 2099.

- Rozdejte ukázky „Turnerových deníků“ a nechte je frekventantům v klidu prostudovat.
- Poté se přítomných zeptejte: „Jste pro, aby byla tato kniha vydávána a byla volně dostupná v knihkupectvích?“ Použijte metodu názorové škály – nechte frekventanty rozestavit na pomyslné přímce mezi dvěma body v místnosti; na jedné straně budou ti, kdo si myslí, že by kniha měla být vydávána a na druhé ti, kteří jsou proti. Zastánci vydávání nyní budou představovat vedení vydavatelství, které se zdráhá zařadit tento titul do výroby. Ti, kteří byli proti vydání, budou nyní hrát roli překladatele, který se bude snažit přemluvit ředitele vydavatelství k tomu, aby knihu dal do tisku. Každá z obou skupin má pět minut na shromáždění argumentů a na to, aby si zvolila mluvčího, který ji bude zastupovat.
- Poté mluvčí obou skupin předstoupí před ostatní a sehrají pětiminutovou scénku, kdy mezi sebou diskutuje vydavatel s překladatelem o případném ne/vydání „Turnerových deníků“; oba zástupci by měli prezentovat argumenty své skupiny.
- Po skončení scénky si se všemi účastníky projděte celou aktivitu. Mluvte o tom, jak se cítili zástupci de facto protichůdných názorů, zda měli dostatek argumentů, případně zda by jedna strana volila na místě druhé jiné argumenty.
- Na závěr na dva flipchartové papíry napište argumenty pro a proti vydání a pověste je vedle „myšlenkových map“ z předchozí aktivity.

5.3. Slovníček pojmů

Obě předchozí aktivity, jejichž výsledky byly umístěny na zdi, ukázaly, že je zapotřebí jasně definovat některé pojmy. Proto nyní účastníkům rozdejte slovníček pojmů²⁴, který zahrnuje nejdůležitější termíny z problematiky pravicového extremismu.

antisemitismus – rasová nenávisť, nesnášenlivost a předpojatost vůči Židům jako etnické skupině. Antisemitismus může mít různé podoby – osobní nenávisť počínaje a institucionalizovaným antisemitismem konče. Extrémním případem antisemitismu je

²⁴

Termíny jsou zpracovány na základě knihy Jana Charváta (2007).

nacistický antisemitismus, který vedl k holocaustu evropských Židů. Navázal na starší formu nesnášenlivosti vůči Židům na náboženském základě – **antijudaismus**.

black block – image původně používaná levicovými radikály na demonstracích proti globalizaci v osmdesátých letech, spočívá v černém oblečení a vytváření takzvaných „černých bloků“, které mají ztížit policistům identifikaci demonstrujících. Dnes je využívána i neonacisty v rámci směru svobodného nacionalismu v Německu a u Autonomních nacionalistů v ČR.

extremismus – pojem, který v oficiálních dokumentech označuje vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance a útočí proti základním demokratickým principům. Extremismus lze členit podle různých hledisek, například na extremismus politický, náboženský, ekologický a národnostní. Extremismus není žádná pevně daná politická ideologie nebo doktrína, jedná se o dynamický pojem, který se mění v čase v závislosti na hodnotách, které konkrétní společnost uznává a chrání.

fašismus – pravicová totalitní ideologie hlásající extrémní nacionalismus a rasismus, neuznávající demokratická zřízení. Vznikl ve dvacátých letech minulého století v Itálii. Podporuje silné postavení národního státu vedeného silným vůdcem / diktátorem. Odmítá liberální demokracii s její definicí státu coby instituce určené k ochraně individuálních práv a vnímá stát jako přirozené společenství. Politicky představuje fašismus syntézu expanzivního nacionalismu a antimarxistického socialismu. V jeho jádru nalezneme odmítnutí liberalismu, marxismu a demokracie. Právě odmítnutí liberalismu a demokracie umožnilo propojit zdánlivě neslučitelné doktríny nacionalismu a radikálního socialismu. Kořeny fašismu (a do značné míry i nacismu) jsou tedy v zásadě trojí – nacionalismus (spojený s rasismem, avšak podstatně méně již s antisemitismem), antikomunismus a antidemokratismus. Fašismus je totalitní ideologií ve smyslu podřízení veškeré činnosti člověka státu – mimo stát nemůže mít nic hodnotu. „Všechno ve státě, nic proti státu, nic mimo stát.“

nacionalismus – ideologie předpokládající, že lidstvo je rozděleno do národů, přičemž každý má svůj jazyk, kulturu a území. Z tohoto předpokladu vycházejí různé hnutí od národních obrození až po fašismus či nacismus.

nacismus – (z německého Nationalsozialismus, česky národní socialismus) je totalitní ideologie propagovaná Adolfem Hitlerem a německou diktaturou prostřednictvím NSDAP (Národně socialistická německá dělnická strana) v letech 1933–1945. Vychází z přesvědčení o nadřazenosti bílé – árijské rasy a z hierarchického uspořádání státu se silným vůdcem. Nacismus v sobě spojoval myšlenku lidového společenství řízeného všesjednocujícím státem v čele s vůdcem Adolfem Hitlerem, s rasistickou vírou v nadřazenost árijské rasy, úsilí o dobytí životního prostoru pro tuto vyvolenou rasu a zajištění nadvlády v Evropě. Nacismus v sobě dokázal spojit některé zčásti protichůdné prvky, které mu zajistily politický úspěch – socialismus, antibolševismus, nacionalismus a antisemitismus. Lze říci, že nacismus sestává z antikomunismu, antiliberalismu a antidemokratismu, dále z nacionalismu, rasismu a antisemitismu, agresivní zahraniční politiky, vůdcovského principu, víry v pokrok prostřednictvím agrese a z přesvědčení o nutnosti a blahodárnosti rasového konfliktu v mezinárodním měřítku, jehož vyústěním bude zničení podřadných ras a vytvoření nového nadčlověka.

neofašismus – směr, který vznikl po druhé světové válce a navazuje na tradice zvláště italského fašismu, nebo režimů v dalších zemích. Klade důraz na jazyk a národ, ale neo- a post-fašisté se snaží distancovat od nacismu odsouzením výlučného nacionalismu, rasismu a antisemitismu.

neonacismus – krajně pravicový ideologický směr navazující na ideologii nacismu, propagující rasovou nesnášenlivost a popření demokratických principů s cílem o jeho rehabilitaci a nastolení jako žádoucího politického systému. Politická hnutí řadíme mezi neonacistická i tehdy, když se vysloveně nehlásí k tradici nacionálního socialismu, ale přebírají zástupné symboly, rétoriku, metody zahraničních neonacistických organizací apod.

populismus – styl politické propagandy obracející se na „obyčejného člověka“. Slibuje jednoduchá, rychlá a rázná řešení a tvrdé tresty. Označuje nepřátele.

rasismus – ideologie, která tvrdí, že lidské vlastnosti jsou biologicky – rasově podmíněné, vlastnosti jednotlivých etnik jsou dané a neměnné, přičemž jednotlivé rasy si nejsou rovnocenné, hlásá nadřazenost jedné rasy nad ostatními.

skinheads – je svým původem subkultura dělnické mládeže vzniklá na konci šedesátých let ve Velké Británii z fotbalových chuligánů (tzv. boot boys), subkultury Mods, zvláště její tvrdé podoby – tzv. Gang Mods vyznávající hudební styly jako americký soul a jamajské ska a z Rude boys, tedy gangů z řad přistěhovalecké dělnické mládeže z Jamajky. K počátkům skinheads patří násilí na fotbalových stadionech i mimo ně. Jednalo se však spíše o rvačky mezi jednotlivými skupinami na bázi teritoria, ale docházelo také k útokům na jiné subkultury a homosexuály. Skinheadské gangy byly mnohdy rasově smíšené, k oblíbenému hudebnímu stylu patřilo také jamajské reggae. Později hudební street-punková a Oi! scéna pořádala tzv. Rock Against Rasism (Rock proti rasismu, RAR) koncerty, aby jasně deklarovala svůj odpor k politické profilaci části skinheads.

ultrapravicový – krajně pravicový, vyznávající hodnoty, které jsou také součástí fašistické a nacistické filosofie jako krajní nacionalismus, vůdcovský princip, popírající principy demokracie.

Závěrem semináře je vhodné, aby všichni přítomní ještě jednou společně prošli flipchartové papíry rozvěšené na zdi a znovu se zamysleli nad tím, jaké názory zastávali. Poté každý z přítomných stručně vyjádří, co nového se dozvěděl, zda se nějak změnil jeho názory, nebo zda se v nich naopak utvrdil. Frekventanti by rovněž měli být seznámeni s možnostmi, kde a jak mohou v budoucnosti konzultovat případné nejasnosti v oblasti extremistických projevů, ale i sociálně patologických jevů obecně.

6. Shrnutí

Anketa svými výsledky ukázala, že by účastníci preventivních školení uvítali určité změny ve způsobu, jakým jsou školeni. Za důležité považují to, aby se o problémech naučili hovořit, aby byli obeznámeni se základními pojmy a jejich použitím a zejména to, aby byli schopni na základě získaných znalostí o problematice extremistických projevů chování relevantně diskutovat.

Prokázalo se, že jde o téma, které v AČR stále rezonuje a rozhodně tedy nelze souhlasit s názory, které hovoří o tom, že projevy extremismu v AČR nepředstavují v současné době žádné vysoké riziko.

Je jasné, že vojenští policisté nemohou (a ani nemají) být odborníky na extremismus, ale vzhledem k tomu, že se s touto problematikou mohou setkat, je zapotřebí, aby s ní byli obeznámeni a zejména, aby dokázali vysvětlit, v čem tkví problém.

ZÁVĚR

V rámci své práce zaměřené na problematiku prevence sociálně patologických jevů v oblasti extremistických projevů v Armádě České republiky jsem vycházel ze základní hypotézy: „V Armádě ČR existují programy prevence extremistického chování, nicméně nejsou plně vyhovující pro všechny vojáky AČR.“ Tato hypotéza se mi následně anketou zachovávanou striktní anonymitou potvrdila.

Nejprve jsem však v rámci teoretické části práce stručně definoval základní pojmy, s nimiž jsem poté v textu operoval – patří sem sociálně patologické jevy, jejich prevence s důrazem na primární prevenci a také termín extremismus; závěr teoretické části pak byl věnován sociálním a kulturním příčinám sympatií a příklonu k pravicovému extremismu.

Metodologická část vychází z ankety, pro kterou jsem získal 28 respondentů – šlo o vojáky (jediná žena byla ze vzorku s ohledem na zachování anonymity vyškrtuta) v aktivní službě, což je jediná informace, která o nich může být uvedena.

Byla jim předložena anketa s devíti otázkami, na něž odpovídali následujícím způsobem:

1. *Kolika školení zaměřených na prevenci projevů extremistického chování jste se v rámci svého působení v AČR zúčastnil?* – převážná většina odpovídajících se zúčastnila tří a více školení, jenom osm vojáků pak jednoho nebo dvou školení;
2. *Stávající rozsah školení zaměřených na prevenci extremistických projevů považujete za (plně dostačující, za spíše dostačující, za spíše nedostačující, za nedostačující, za zbytečný).* – potvrdilo se, že vojáci považují stávající rozsah svého vzdělávání za dostačující a pouze tři vojáci by uvítali větší rozsah; zároveň se ukázalo, že školení je bráno jako nutné, protože pouze čtyři osoby jej označilo za zbytečné;
3. *Vnímáte projevy extremistického chování u vojáků AČR jako riziko?* – zde byla odpověď vzácně vyrovnaná a dělila odpovídající téměř na poloviny s tím, že třináct vojáků vnímá rizika spjatá s extremistickými projevy u vojáků a patnáct odpovědělo „ne“.
4. *Slyšel jste o nějakém skandálu v AČR, který by souvisel s projevy extremismu?* – z této otevřené otázky vzešly tři základní okruhy odpovědí; nejčastěji byl zmíněn

případ závadové symboliky na helmách vojáků na zahraniční misi v Afghánistánu, dále tetování a veřejné projevy extremismu (především hajlování); zbytek tvořily různé odpovědi nezařaditelné do předchozích kategorií;

5. *Domníváte se, že v posledních pěti letech přibýlo případů extremistického chování v AČR (ano; ano, ale především díky novinářům; ne; nevím, nedokážu to posoudit)?* – ukázalo se, že si vojáci velmi dobře uvědomují silný vliv médií, přičemž podle dvanácti z nich jsou kauzy především mediálním produktem; zajímavé je, že „únikovou“ variantu „nevím“ zvolilo osm respondentů.;
6. *Domníváte se, že Vy sám jste s problematikou extremismu seznámen (dostatečně, nedostatečně, nedokážu to posoudit).* – zde šlo o reflexi odpovídajících, přičemž většina (jedenadvacet) z nich považuje rozsah svého vzdělávání v oblasti prevence extremistických projevů za dostačující; jen jediný voják uvedl, že je s danou problematikou seznámen nedostatečně;
7. *Které z těchto symbolů byste označil za extremistické? (runa SS, pravotočivá a levotočivá svastika, keltský kříž, „černé slunce“)?* – cílem této otázky bylo zjistit, zda koresponduje odpověď na šestou otázku se správností odpovědí na sedmou otázku; ukázalo se, že známé symboly jako runy SS nebo pravotočivou svastiku označili za závadovou všichni respondenti, ale například symbol „Černého slunce“ označilo za závadový pouze pět vojáků;
8. *Vyhovuje vám aktuální způsob, jakým jste seznamován s problematikou extremistických projevů? Pokud ne, jaké změny byste navrhoval?* – zde bylo nemožné odpovědi jakkoliv zevšeobecňovat, protože odpovědi vycházely z různých zkušeností s různými preventisty, nicméně se ukázalo, že nadpoloviční většina (šestnáct vojáků) byla spokojena; zbylých dvanáct respondentů, kteří spokojeni nebyli, pak navrhovali změny především v oblasti orientace na praxi a v analýze konkrétních kauz;
9. *Je něco, co by vás v oblasti prevence extremistických projevů zajímalo?* – závěrečná otevřená otázka ukázala, že respondenty by zajímaly historické kořeny soudobých extremistických hnutí, problematika posuzování závadovosti symboliky a prokazování extremistických úmyslů a také to, jak se bránit medializaci a skandalizaci v souvislosti s „extremisty v armádě“.

V závěru metodologické části jsem poté předložil návrh doplnění programu prevence sociálně patologických jevů v oblasti extremistických projevů v rámci AČR, přičemž se jednalo o aktivity „Myšlenková mapa“ a „Turnerovy deníky – ano či ne?“ doplněné o slovníček základních pojmů.

Cíl práce, kterým bylo odpovědět, zda vojáci AČR vnímají extremismus jako hrozbu a zda je současný systém prevence dostačující, byl na základě ověření stanovených předpokladů splněn.

Potvrdilo se, že vojáci o případech spjatých s projevy extremistického chování v jejich řadách vědí a vnímají je jako riziko, nicméně na druhé straně je chápou jako mediální konstrukty. Pokud jde o oblast prevence, ukazuje se, že některé metody jsou dnes již zastaralé a ne zcela odpovídají dnešním požadavkům. Roste tlak na praktická školení, která mají na konkrétních případech jasně postulovat způsoby řešení dané situace. Rovněž se ukazuje, že roste poptávka po souhrnném materiálu věnovaném především „závadové“ symbolice, protože se v několika kauzách potvrdilo, že takový materiál zoufale chybí.

To, že je problematika extremistických projevů v AČR vnímána jako aktuální riziko, potvrzuje i skutečnost, že Ministerstvo obrany vydalo na konci října 2011 pro potřeby Armády ČR více jak stostránkovou příručku „Extremismus jako bezpečnostní hrozba“ (Miroslav Mareš, Ivo Svoboda, Eduard Stehlík). Většina z devítitisícového nákladu je určena ministerským úředníkům, vojákům i velitelům jednotek, kteří by tak měli u svých podřízených snáze odhalovat případy extremistického chování, případně by měli být schopni zamezit i dalšímu šíření uvnitř jednotky.

Ukazuje se tak, že mnou zvolené téma prevence extremistických projevů v Armádě České republiky, je nesporně aktuální a do budoucna mu zcela jistě bude věnována adekvátní pozornost.

Na samý závěr bych použil slova bývalého náčelníka Generálního štábu AČR Jiřího Šedivého: „Případy extremistického chování v armádě se budou vyskytovat i v budoucnu. Tlak na to, aby se extremisté dostávali do armády, vždy bude. Důležité je, aby byli eliminováni.“

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knihy:

- DANICS, Štefan. *Extremismus*. Praha: Triton, 2003. 62s. ISBN 80-7254-454-3.
- DANICS, Štefan. *Extremismus: hrozba demokracie*. 1. vyd. Praha: Police History, 2002, 128 s. ISBN 80-864-7707-X.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 1993. 374 s. ISBN 80-7184-141-2.
- HERZOGO VÁ, Zuzana. *Extremismus – reálné ohrožení demokracie?* In: *Extremismus: jeho kořeny, projevy a východiska řešení*. Sborník mezinárodní konference konané na Policejní akademii ČR v Praze ve dnech 26. – 28. 11. 2001. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001., s. 57–69.
- CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-098-6.
- CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7.
- JABŮREK, Tomáš. *Preventivní programy Armády České republiky zaměřené na snížení negativních dopadů dlouhodobého odloučení vojáků a jejich rodin v průběhu a po ukončení zahraničních misí*. Bakalářská práce. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 47 s. Vedoucí: Ing. Mgr. Květoslava Princová.
- Kolektiv autorů. *Hrozby neonacismu – Příležitosti demokracie*. Praha: Asi-milování o. s., 2009. 222 s. ISBN 978-80-254-7147-0.
- KRACKE, B., P. NOACK, M. HOFER a E. KLEIN-ALLERMANN. Die rechte Gesinnung: Zusammenhänge zwischen autoritären Orientierungen ost- und westdeutscher Jugendlicher und familialen Bedingungen. *Zeitschrift für Pädagogik*, 1993, č. 39, s. 971-988.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008, 215 s. ISBN 978-807-3673-833.
- MAREŠ, Miroslav. *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal-Centrum strategických studií, 2003. 655 s. ISBN 80-86598-45-4.
- POKORNÝ, Vratislav, Jana TELCOVÁ a Anton TOMKO. *Prevence sociálně patologických jevů: manuál praxe*. 3. rozš. vyd. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003, 186 s. ISBN 80-865-6804-0.

- POLÁČEK, Michal a Dana FORÝTKOVÁ. *Systém prevence sociálně patologických jevů: studijní text pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2006, 82 s. ISBN 80-857-8365-7.
- PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003, 322 s. ISBN 80-717-8772-8.
- ZBOŘIL, Zdeněk. Extremismus české mládeže a hodnotové orientace hnutí skinheads. *Lidská práva*, Praha: Český helsinský výbor, 1999, č. 2, s. 19.

Právní předpisy a metodické pokyny:

- Zákon č. 124/1992 Sb., o Vojenské policii
- Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky
- Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání
- RMO č. 20/2005, Prevence sociálně nežádoucích jevů
- Metodické pokyny pro rozpočtování a hodnocení plnění výdajů na aktivity související s prevencí sociálně nežádoucích jevů.

Elektronické zdroje:

- SALIGER, R. – PINDEŠOVÁ, E.: *K možnostem realizace výuky prevence sociálně patologických jevů na Vysoké vojenské škole pozemního vojska ve Vyškově*; 2003.
Dostupné z WWW:
http://www.ped.muni.cz/capv11/4sekce/4_CAPV_Saliger,Pindesova.pdf
- *Slovník cizích slov* [online].
Dostupné z WWW:
<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/socialne-patologicke-jevy>
- *Rozhlas* [online].
Dostupné z WWW:
http://www.rozhlas.cz/skolniportal/totalitnirezimy/_zprava/464954#ext
- *Bezpečnostní informační služba, Extremismus* [online].
Dostupné z WWW:
<http://www.bis.cz/extremismus.html>

- *Armáda ČR, Program sociální prevence a prevence kriminality* [online].
Dostupné z WWW:
http://www.army.cz/avis/publikace/idet2005_katalog/173.pdf
- *Armáda ČR, Prevence sociálně nežádoucích jevů v AČR* [online].
Dostupné z WWW:
<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=8751>
- *Ministerstvo vnitra* [online].
Dostupné z WWW:
<http://www.mvcr.cz>
- *Ministerstvo vnitra, Extremismus* [online].
Dostupné z WWW:
<http://www.mvcr.cz/extremis/2002/2.html>
- *Bezpečnostní informační služba* [online].
Dostupné z WWW:
<http://www.bis.cz>
- *Ministerstvo vnitra, Problematika Extremismu v ČR v roce 2004* [online].
Dostupné z WWW:
http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/souteze/2006/sod/extremismus/1_pojmy.pdf

OBRAZOVÉ PŘÍLOHY

1. Ukázka z knihy Turnerovy deníky (Andrew Macdonald) - Obsah knihy reflektuje autorův rasismus a extrémně pravicové přesvědčení. Románová fikce popisuje povstání, po kterém bílá rasa převezme vládu v USA a pak na celém světě. Tato kniha dodnes patří k nejčtenějším a nejvlivnějším mezi krajně pravicovými extrémisty na celém světě.
2. Bunda s nacistickými a neonacistickými symboly
3. Helma příslušníka AČR v misi ISAF – znak divize SS „Hohenstaufen“
4. Příklady extremistické symboliky

Židáci teď dělají hrozný povyk kvůli útoku na jejich velvyslanectví. V médiích se mu přikládá mnohem větší závažnost než úderům na Kapitol nebo na areál FBI. Televize líčí den ze dne všechno stále hrůzostrašněji a znovu se ohřívá i stará propaganda s „plynovými komorami“, která jim v minulosti už mnohokrát prokázala tak dobrou službu. Teď si rvou teatrálně vlasy: „Ó běda nám, jak trpíme! Jak jsme zase pronásledováni! Proč se nám to stalo, to ani šest miliónů nestačilo?“

Podívaná k nezaplacení na tolik nevinosti! Bezmála by se jim podařilo, že bych začal kvílet s nimi. Ovšem na zavraždění dvanácti žen a dětí zuřivým izraelským pistolníkem si už nikdo jaksi nevzpomněl. Vždyť šlo nakonec jen o nežidy!

Přesto nám z akce proti vyslanectví vyplynul nečekaný užitek, protože došlo k ostrým konfliktům mezi negry a jejich židovskými protektory. Zaútočili jsme čistě náhodou jen tři dny před stanoveným termínem celostátní „stávky za rovnost“, tedy jedné z mediálních komedií inscenovaných Radou pro lidská práva, která měla mít podobu „spontánních“ demonstrací současně v mnoha velkých městech. Záměrem bylo spojit černé i bílé občany k apelu na vládu, aby strhla poslední bariéry mezi rasami a zajistila tak černým „naprostou rovnost“.

Ale minulý čtvrtek, kdy jsme Izraelcům udělili lekci, nejvyšší páni z městské rady - samozřejmě Židé - všechno odřekli. Byli toho názoru, že si nemohou dovolit ukázat se spolu s černými ve světle mediální scény dřívě, než si odbudou rituální bědování nad vlastním „mučednictvím“.

Ovšem zcela jinak pohlíželi na věc někteří bojovnější předáci černých, kteří věnovali hodně času přípravám stávky za rovnost. Už dávno měli Židům za zlé, jak autokraticky manipulují „hnutím za rovnost“ a využívají je pro své vlastní cíle, a míra trpělivosti u některých prostě přetekla. Došlo k zuřivému obviňování a protiobviňování, které vyvrcholilo v sobotu, kdy hlavní černošská loutka Židů s titulem „Předseda národního svazu rady pro lidská práva“ v interview své mistry tvrdě pranýřovala. Jak řekl, od této chvíle už Rady nebudou přiznávat status menšiny Židům, kteří si jej dosud nárokovali. Bude se s nimi jednat stejně jako s bílou většinou a nadále už nejsou vyjmuti z vyšetřování a trestání kvůli rasismu.

Ještě než se náš „strýček Tom“ stačil rozkoukat, byl na dlažbě a jeho místo zaujal poddajnější a ochotnější negr, ale běs byl vypuštěn z řetězu. Po ulicích bloumající bandy černých „pomocných šerifů“ se už pustily do práce a běda každému příslušníkovi samozvané vyvolené národa, který jim padl do rukou! V posledních dnech opravdu už někteří z nich přišli o život následkem obvyklých „výslechů“.

„Tomové“ by se dřívě jistě postarali o to, aby jejich rozhněvaní a militantnější bratři nevybočovali z řady, ale mezitím si už Icikové a Bimbové šli po krku jedna radost.

Andrew MacDonald: Turnerovy deníky. Kontingent Press. Praha: 2008.

Extremistická symbolika

Nazi symbolika

hákový kříž
(svastika);

pravotočivá
svastika

SS Totenkopf

znak SS

znak SA

Oregon

Rúny

Odal Rune

Sig Rune

Leben Rune

Todes Rune

Vlčí hák

Thor Steinar
(staré logo)

Čísła

14

14 slov

18

Adolf Hitler

28

Blood
& Honour

88

Heil Hitler

168:1

počet obětí amerického
teroristy Timothy McVeigha
při útoku na budovu
federálního úřadu
v Oklahoma City v roce 1995

Organizace

Blood & Honour

Combat 18

Anti-Antifa

Národní odpor

GNLS

Klansmana
(Ku Klux Klan)

Dělnická strana

Národní
strana

Národní
korporativismus

Autonomní
nacionalisté

Právo
a spravedlnost

Vlastenecká
fronta